

Avusturya Kamuoyunda Bosna-Hersek'in İşgali: Biat ile Direniş Arasında Bosna-Hersek Müslümanları 1878-1879

The Occupation of Bosnia and Herzegovina in Austrian Public Opinion: The Muslims of Bosnia and Herzegovina between Allegiance and Resistance 1878-1879

Hakan GÖKPINAR

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye.

Department of International Relations, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara Hacı Bayram Veli University Ankara, Türkiye.

hakangokpinar.31@gmail.com

Öz

Müslüman, Katolik ve Ortodoks nüfusuyla kozmopolit bir yapıya sahip olan Osmanlı Vilayeti Bosna-Hersek, jeopolitik konumu ile de Osmanlı Monarşisi, Avusturya-Macaristan Monarşisi ve Çarlık Rusya'sı arasında Balkanlar'daki nüfuz mücadelesine sahne olmuştur. Bu çıkar çatışması, Bosna-Hersek'te Rusya'nın Pan-Slavizm propagandası ile 1875'te Bosna-Hersek isyanına ve Balkanlar'da bütün Büyük Güçler'i ilgilendiren bir bunalıma yol açmıştır. 1877/78 Osmanlı-Rus Harbi'nin galibi Rusya'yı frenlemek üzere, 1878 Berlin Kongresinde Bosna-Hersek'in fiili yönetimi ve geçici işgal hakkı Avusturya'ya verilmiştir. Bu çalışmada; Berlin Kongresi'nin ilk günlerinden Nisan 1879'da Osmanlı Monarşisi ile Avusturya-Macaristan Monarşisi arasında imzalanmış olan Konvansiyona kadar Avusturya Basınında yayınlanmış haber, haber-analiz, makaleler, Avusturya-Macaristan'ın bu gazetelerde yayınlanmış diplomatik telgraflarından ve bildirilerinden yararlanılmıştır. Bu kaynaklardan edinilen bilgilere göre; Avusturya Monarşisi, Balkanlar'daki güvenliği bakımından büyük önem arz eden Bosna-Hersek'in işgal sürecini direnişe maruz kalmadan tamamlamak adına, Müslüman halkı da kapsayan Bosna-Hersek halkına yönelik yazılı çağrılarda bulunmuştur. Bu çağrılarının metinleri, Avusturya basını tarafından da yayınlanmıştır. Osmanlı Hükümeti dahil Berlin Kongresi taraflarının bilgi ve onayı ile barışçıl bir surette gerçekleşmesi öngörülen bu işgal, Hristiyan Avusturya Monarşisinin bölgedeki hâkimiyetine karşı olan Salih Vilayetoviç gibi Müslüman Beylerin örgütledikleri direniş, kanlı bir şekilde kırmak zorunda kalan Avusturya ordusu için bu işgal kanlı bir fethetme dönüştürmüştür. Hatta bu Müslüman direnişinin Osmanlı Hükümeti ve yetkilileri tarafından tertiplendiğine ilişkin kuşku, basına yansımaya kadar Osmanlı-Avusturya diplomatik gerginliklerine sahne olmuştur. Barışçıl işgal niyetini, kamuoyuna yansıtmak isteyen Avusturya Hükümetinin, Dışişleri Bakanı ile Bosna-Hersek'ten sorumlu Konsolosları arasındaki diplomatik yazışmalardan örnekler, Avusturya basını tarafından tam metin olarak yayınlanmıştır. Bu raporlardan anlaşıldığı üzere, Avusturya Monarşisinin, Osmanlı Monarşisinin onayına rağmen Müslüman direnişi ile karşılaşması ve bu direnişin bastırılıp kontrolün ele alınmış olmasına Avusturya kamuoyu tarafından siyasal ve tarihsel bir başarı olarak özel bir önem atfedilmiştir. Bu işgaldeki Müslüman direnişi ve direnişin bastırılmasındaki çatışma sahneleri Tarot kartlarını süsleyecek kadar Avusturya kamuoyunda büyük bir tarihi zafermişçesine geniş yankı uyandırmıştır. Bosna-Hersek'teki fiili hâkimiyeti ile ilk ve son kolonisine sahip olan Avusturya Monarşisinin direniş göstermemiş Bosna-Hersek Müslümanları ile iyi ilişkilerinin ve bunlara tanıdığı inanç özgürlüğü ile Bosna-Hersek'teki varlığını sağlamlaştırmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya-Osmanlı Monarşileri, Berlin Kongresi, Avusturya Basını, Bosna-Hersek Müslümanları, İşgal ve Fetih

Abstract

The Ottoman Province of Bosnia and Herzegovina, which has a cosmopolitan structure with its Muslim, Catholic and Orthodox population, had been the scene of a struggle for influence in the Balkans between the Ottoman Monarchy, the Austro-Hungarian Monarchy and Tsarist Russia with its geopolitical location. This conflict of interest led to the Bosnia-Herzegovina revolt in Bosnia and Herzegovina in 1875 with Russia's Pan-Slavism propaganda and a crisis in the Balkans that concerned all the Great Powers. To contain Russia, as the victor of the Ottoman-Russian War of 1877/78, the de facto administration of Bosnia and Herzegovina and the right of temporary occupation were given to Austria at the Berlin Congress of 1878. In this study, news, news-analysis, articles, diplomatic telegrams and declarations of Austria-Hungary published in the Austro-Hungarian Press from the first days of the Berlin Congress to the Convention signed between the Ottoman Monarchy and the Austro-Hungarian Monarchy in April 1879 were used. According to the information obtained from these sources, the Austrian Monarchy made written calls to the people of Bosnia and Herzegovina, including the Muslim people, in order to complete the occupation process of Bosnia and Herzegovina, which was of great importance for its security in the Balkans, without being exposed to resistance. The texts of these calls were also published by the Austrian press. This invasion, which was predicted to take place peacefully with the knowledge and approval of the parties to the Berlin Congress, including the Ottoman Government, turned into a bloody conquest for the Austrian army, which had to break the resistance organized by Muslim Beys such as Salih Vilayetovich who opposed the dominance of the Christian Austrian Monarchy in the region. In fact, the suspicions that this Muslim resistance was organized by the Ottoman Government and its officials were reflected in the press, which was the scene of Ottoman-Austrian diplomatic tensions. Examples of diplomatic correspondence between the Minister of Foreign Affairs and the Consuls responsible for Bosnia and Herzegovina of the Austrian Government, which wanted to reflect its intention to peaceful occupation to the public, were published in full text by the Austrian press. As it can be understood from these reports, the Austrian public gave special importance as a political and historical success to the fact that the Austrian Monarchy encountered Muslim resistance despite the approval of the Ottoman Monarchy and that this resistance was suppressed and taken control. The scenes of the Muslim resistance in this occupation and the scenes of conflict in the suppression of the resistance had wide repercussions in the Austrian public opinion as if it were a great historical victory, to the extent that it embellished the Tarot cards. The Austrian Monarchy, which had its first and last colony with its de facto dominance in Bosnia and Herzegovina, did not resist, and tried to strengthen its presence in Bosnia and Herzegovina with its good relations with the Muslims of Bosnia and Herzegovina and the freedom of belief it granted to them.

Keywords: Austrian-Ottoman Monarchies, Congress of Berlin, Austrian Press, Muslims of Bosnia and Herzegovina, Occupation and Conquest

Geliş Tarihi/Received 20.11.2024
Revizyon/Revision 23.12.2024
Kabul Tarihi/Accepted 31.12.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 30.01.2025

Atıf

Gökpinar, H. (2025). Avusturya Kamuoyunda Bosna-Hersek'in İşgali: Biat ile Direniş Arasında Bosna-Hersek Müslümanları 1878-1879. *Turcology Research*, 82, 83-102.

Cite this article

Gökpinar, H. (2025). The Occupation of Bosnia and Herzegovina in Austrian Public Opinion: The Muslims of Bosnia and Herzegovina between Allegiance and Resistance 1878-1879. *Turcology Research*, 82, 83-102.

The content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Bosna-Hersek, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden sonra 1464/65 yıllarında bir Osmanlı Sancağı olmuştur. İslamiyet'i kabul etmeleri, devlete bağlılık ve güvenilirliklerini ispat etmeleri sayesinde Osmanlı Devleti'nde Sadrazamlık gibi üst düzey görevler dahil olmak üzere Osmanlı bürokrasisinin çeşitli kademelerinde görevlere getirilmişlerdir. Bununla birlikte, Osmanlı Hükümetine karşı bölgede ilk isyan 1875'te Bosna-Hersek'teki Müslümanları temsil ettiğini iddia eden Bosnalı Osmanlı Komutanı Hüseyin Kaptan Gradaşçević tarafından çıkarılmıştır. "*Bosna Ejderi*" namıyla da tanınan Hüseyin Kaptan, Sultanı II. Mahmut'un Ayanlığın kaldırılmasına karşı çıkmış, bu bahaneyle de Bosna'nın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığı için çalışmıştır. Bosna-Hersek Müslüman halkı bu ayaklanmaya destek vermemiş ve Osmanlı Sultanına bağlılığını sürdürmüştür (Gölen, 2010, s. 436). Hüseyin Kaptan'ın isyancı birlikleriyle sınırlı kalan bu ayaklanma, Osmanlı Hükümeti tarafından bastırıldıktan sonra Kaptan Gradaşçević İstanbul'a getirilmiş ve idamı kanı akıtılmadan zehirlenerek gerçekleştirilmiştir (Kamberović, 2002, s. 106-108).

1870'teki Osmanlı nüfus sayımına göre, 315.228 Müslüman Boşnak, 226.312 Ortodoks Sırp ve 78.383 Katolik Hırvat olmak üzere üç ana grup yaşamaktaydı (Başbakanlık Devlet Arşivleri, 1992, s.5). Doğu Avrupa Tarihi ve Rusya Uzmanı Tarihçi L. Steindorff'a göre, 19. yüzyılın son çeyreğine kadar, Osmanlıların İslami olarak şekillenmiş İmparatorluk sistemi, Bosna-Hersek'in Ortodoks ve Katolik halkı için sınırlayıcı bir etken iken Müslüman halkın Osmanlı İmparatorluk sistemine uyumunu kolaylaştıran bir faktör olmuştur (Steindorff, 1997, s. 254).

1875'e kadar Bosna-Hersek'te kayda değer bir isyan çıkmamışken, bölgede Pan-Slavist amaçlar güden Rusya bağlantılı örgütlerin bölgede yaşayan Ortodoks Hristiyanları kışkırtma faaliyetleri yoğunlaşmıştır (Alp, 1990, s. 17). Tüccar sınıftan çok köylü Ortodokslar arasında etkisini gösteren bu kışkırtmalarda ağnam vergisinin çok yüksek olduğu bahanesiyle Hersek'in Nevesin Kazasında 160 Ortodoks köylüden müteşekkil silahlı hareketlilik 13 Nisan 1875'te başlamıştır (Gölen, 2010, s. 421-476). Rusya Ortodoks Slavları kışkırtırken 1873'ten itibaren Avusturya Macaristan Parlamentosu Dalmaçya Milletvekili ve bir Katolik Hırvat milliyetçisi olan Dr. Miho Klaiç Katoliklik ve Hırvatlık üzerinden kışkırtmalarını yapmıştır. 1875'ten itibaren Osmanlı Devleti egemenliğine karşı Bosna-Hersek isyancılarını ve sığınmacılarını Osmanlı Hükümetine karşı kışkırtmış ve desteklemiştir (Klaiç, 2024, s.55). Karadağ ve Bulgaristan gibi diğer Slav unsurların destek verdikleri bu ayaklanma hareketi kısa bir sürede Fransa, İngiltere ve Rusya'nın da dâhil oldukları siyasi bir bunalıma "*Balkan Bunalımı*"na evrilmiştir. Osmanlı Hükümeti ise ek vergileri kaldıran ve adli hususlarda yenilikler içeren bir ferman yayınlayarak sorunun üstesinden gelmeye çalışmıştır (Gölen, 2010, s.456-457). Rusya'ya ek olarak Hristiyan unsurların Müslüman bir devlet tarafından yönetilmemesi gerektiğini savunan İngiliz Gladstone Hükümetinin de kışkırtmalarıyla Bulgaristan'da 1876'da bir ayaklanma başlamış ve 1877'ye kadar devam eden çatışmalarda Bulgar çeteler tarafından sivil Müslüman Türk ahaliye katliamlar uygulanmıştır (Alp, 1990, s. 17).

İngiltere'nin ve Osmanlı Devleti'nin dahli olmaksızın Balkanlar'daki bu meseleleri kendi lehlerine çözüme kavuşturmak isteyen Rus Çarı, Avusturya-Macaristan İmparatoru ve Alman İmparatoru Temmuz 1876'da imzaladıkları "Üç İmparatorlar Antantı" ile Bosna-Hersek'in Avusturya Monarşisine verilmesini ilk defa burada öngörmüşlerdir (Uygur, 2020, s. 568).

1877'de Osmanlı Devleti'nin Çarlık Rusya'sına karşı yenilgisiyle sonuçlandıktan sonra, imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Rusya'nın diğer Büyük Güçlere karşı da büyük avantajlar getirmesi, Batılı Büyük Güçleri Ayastefanos Antlaşması'nı revize etmek üzere harekete geçirmiştir. Alman Şansölye Otto von Bismarck'ın başkanlığında "...*Osmanlı Devleti'nin menfaatlerini savunmak değil Avrupa'nın çıkarlarını korumak...*" amacıyla toplanan ve 13 Haziran 1878'de toplanan Berlin Kongresi ve 13 Temmuz'da imzalanan Berlin Antlaşması ile son bulmuştur (Bosna-Hersek ile İlgili Arşiv Belgeleri, 1992, s. 21).

Berlin Kongresi'nde alınan kararlar arasında; Karadağ, Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan'ın bağımsız birer prenslik olmaları Berlin Antlaşması'nın karara bağlanan hususları arasında yer almıştır (Baykal, 1998, s. 202-206). Balkanlar'da Türklerin varlığı minimize edilirken Rusya'nın da Balkanlar'daki Pan-Slavist yayılmacılığı frenlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Rusya'yı Balkanlar'daki çıkarları için bir tehdit olarak gören Avusturya-Macaristan'a 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması'nın 25. maddesi ile yoğun bir Müslüman nüfusa da sahip olan Bosna-Hersek ve Yeni Pazar'ın geçici işgali hakkı verilmiştir. Bosna-Hersek, Jeopolitik bakımdan Sırbistan ile Karadağ arasında yer almaktaydı. Çarlık Rusya'sının Balkanlar'daki yörünge devleti mahiyetinde olan Sırbistan için bu bölge Karadağ ile birleşerek "*Büyük Sırbistan'ı kurmak ve denize ulaşmak yolunda hayati bir önem arz etmekteydi. Avusturya-Macaristan ise, Bosna-Hersek ve Yeni Pazar'ı elinde bulundurarak Akdeniz'e açılmayı, Sırbistan ve Karadağ'ı ayırmak ve Selanik'e kadar uzanan hayallerini gerçekleştirerek hâkimiyet alanını genişletmeyi hedeflemiştir.*" (İpek, 2002, s. 18). Bu antlaşma ile hakikaten de Osmanlı Devleti'nin hakları savunulmamış, bunun yerine Avrupa'daki varlığı Balkan devletleri lehine minimize edilmiştir (Boskovska, 2021).

Avusturya Basınında ve Diplomatik Yazışmalarında Bosna-Hersek'in İşgali ve Müslüman Direnişi Üzerine Değerlendirmeler

Berlin Kongresi'nde Büyük Güçler'in görüşmelerinin devam ettiği günlerden 25 Haziran 1878'de *Laibacher Tagblatt* gazetesi, devam etmekte olan Kongre'den edindiği kulis bilgilerine göre; Romanya, Karadağ ve Sırbistan'ın bağımsızlıkları ve mülkiyet hakları garanti edilirken Avusturya'ya Bosna-Hersek'in mülkiyet hakkının verilmeyişini eleştirmiştir (Berliner Kongress, 1878, s. 2). (Resim 1).

Die Selbständigkeit Rumäniens, Montenegro's und Serbiens ist gesichert, ebenso Oesterreichs Besitzrecht auf Bosnien. (?)

Resim 1. *Laibacher Tagblatt*, "Berliner Kongress", 25 Haziran 1878, s. 3.

Berlin Antlaşması'nın 13 Temmuz 1878'de imzalanmasıyla, Osmanlı Devleti ve Rusya dâhil diğer Batılı Büyük Güçler'in de onayıyla Avusturya-Macaristan Berlin Antlaşması'nın 25. maddesince, coğrafi olarak Balkanlar'ın batısında kalan Bosna-Hersek'i "geçici" işgal etme hakkı kazanmıştır. Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan arasında 13 Temmuz 1878'de imzalan gizli konvansiyona göre ise, bu işgal süresiz olacaktı. Bununla birlikte Osmanlı Sultan ve Halifesinin Bosna-Hersek'teki hâkimiyet hakkı baki kalacaktı (Buchmann, 1999, s. 225-226).

1854 Kırım Savaşı'ndan 1878 Berlin Kongresi'nin sonuna kadar, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti, Rusya, İngiltere ve Fransa arasında cereyan etmiş olan gizli ve açık bütün diplomatik görüşmeler, isyanlar, askerî çatışmalar ve antlaşmalar bütün çıplaklığıyla, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'teki işgalinin tamamlanmasının ardından, Avusturya basınından Epoche Gazetesi tarafından "İşgal Meselesi Üzerine Diplomatik Ajanda" başlığı altında 5 Kasım 1878'de ortalama 4 sayfa olarak detaylı bir şekilde kamuoyu ile paylaşılmıştır (Die diplomatische Memorial, 1978, s. 1). (Resim-2).

Das diplomatische Memorial über die Okkupationsfrage.

welches Ludwig Kossuth an den Abgeordneten Ignaz Helfy sandte, und dessen Wortlaut wir zum größeren Theile reproduciren, kam mit folgendem Einbegleitungs-Schreiben an die Adresse des erwähnten Abgeordneten:

Collegno (al Baraccione), 10. Oktober 1878.

An den Herrn Abg. Helfy.

Lieber Freund!

İbedenpi hat in der jüngsten Session der Delegationen gesagt: die Okkupation Bosniens und der Herzogovina — welche Mar Fall, der Referent in der Angelegenheit des Sechzig-Millionen-Kredits, für ein dem gesunden Verstande widerstrebendes Unternehmen erklärte — würde „die Arbeit, die Strebungen, die heldenmüthigen Thaten von zehn Jahrhunderten über den Haufen werfen, denn sie würde zu Gestaltungen führen, in denen „Ungarn“ fortan keinen Raum mehr hätte.“

Ist es denn möglich, daß der Reichstag, der heute eröffnet werden soll, dieser entsetzlichen Politik, über welche aus den Kreisen der Regierungspartei selbst dieses Urtheil gefällt wird, die Sanction der ungarischen Nation ertheilen sollte?

Das wird eine erstaunliche Erscheinung sein, wenn es geschieht; eine ganz unerhört erstaunliche Erscheinung. — — —

Wenn die Regierung klar eingesehen wollte, was sie mit dieser abenteuerlichen Okkupation will, — es würden sich nicht zehn Menschen im Abgeordnetenhanse finden, die es wagen würden, dafür zu stimmen.

Resim 2. "İşgal Meselesi Üzerine Diplomatik Ajanda", Epoche, 5 Kasım 1878, s. 1.

Avusturya'nın Saraybosna Konsolosu von Wassitisch'in Avusturya Dışişleri Bakanı Grafen Julius Andrassy'e işgalden kısa süre önce ve işgal günlerinde Müslüman halkın direnişine ilişkin 15 Temmuz 1878'den 4 Ağustos 1878'e kadar telgrafla gönderdiği bilgilendirme raporları 2 Eylül 1878'de *Wiener Zeitung*'un Ek yayını *Wiener Abendpost*'ta yayınlanmıştır (Berichte des k., 1878, s. 1-5). (Resim 3).

Wiener Abendpost.

1878. — Nr. 201.

Beilage zur Wiener Zeitung.

Montag, 2. September.

Wien, 2. September.

Berichte des k. und k. Generalconsuls in Serajewo
Herrn v. Wassitsch an Se. Exc. den Herrn Minister
des Auswärtigen Grafen J. Andrássy.

(Schluß.)

Serajewo, 15. Juli 1878.

In Fortsetzung meiner Berichte melde ich Ev.,
daß die Gerüchte von den Vorgängen in Serajewo in
den Kreisstädten ähnliche Bewegungen, jedoch in viel
geringerem Maßstabe hervorriefen. Nur die in Travnik
stattgehabten Auftritte haben einen Tag hindurch den
Generalgouverneur für die Ruhe dieser Stadt besorgt
gemacht. Da daselbst nur eine Garnison von hier Kom-

Resim 3. "Avusturya-Macarista İmparatorluğu Sarabosna Başkonsolosu Bay Wassitsch'in, Ekselansları Dışişleri Bakanı Grafen J. Andrassy'e Raporları", Wiener Abendpost-Beilage zur Wiener Zeitung, 2. Eylül 1878, s. 1.

Wiener Abendpost'un yayınladığı 15 Temmuz 1878 tarihli Avusturya-Macaristan'ın Saraybosna Konsolosu von Wassitsch Avusturya Dışişleri Grafen J. Andrassy'e yazdığı raporda, Saraybosna'da Müslümanların Bosna'nın herhangi bir bölgesindeki Müslümanlardan daha "fanatik" olduklarını iddia etmiştir. Müslümanların talepleri üzerine Travnik'teki pazar yerinin ve dükkânların da ahalice kapatıldığını belirten Konsolos, Travnik'teki Müslümanların beklenen işgale karşı örgütlendiklerini ve dünyevi hukuku yok saydıklarını ve yerine şeriati esas alacaklarını karara bağladıklarını aktarmıştır. Bosnalı Müslüman ileri gelenlerin Avusturya işgaline karşı bir direniş sergileyip sergilememeleri hususunda Bab-ı Ali'nin görüşüne başvurma kararı aldıklarını yazmıştır. Bab-ı Ali'nin, direnilmemesini telkin etmesi hâlinde, Bosnalı Müslüman ileri gelenlerin işgale karşı halkı teskin etme ve Avusturya işgal kuvvetlerini karşılama hazırlığı yapma niyetinde olduklarını belirten Konsolos Wassitsch, Avusturya işgal ordusunu karşılama hazırlığı etkinlikleri arasında, Bosna-Hersek'in bütün yerleşimlerinden temsilcilerin oluşturduğu bir heyet oluşturulması ve bu heyetin Avusturya işgal güçlerini Bosna-Hersek sınırında karşılamak istediklerini belirtmiştir. Hatta Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz I. Josef majestelerine teşekkürlerini iletmek üzere Viyana'ya gitmeyi planladıklarını ve Bab-ı Ali'ye de "...Bab-ı Ali tarafından onaylanan işgale kayıtsız şartsız boyun eğeceklerini..." belirten bir telgraf gönderme kararı aldıklarını bildirmiştir. Avusturya Monarşisi ordusunu barışçıl bir şekilde karşılayacak Bosnalı Müslüman heyetin yanı sıra, "haydut" olarak nitelendirdiği "Hazi Loza" olarak nam salmış Salih Vilayetoviç'in ve Taşlıca Müftüsü Vehbi Şemsekadiç'in Bosna-Hersek Müslümanlarını Avusturya ordusunun işgaline karşı direnişe kışkırttıklarını bildirmiştir. Buna göre 13 Temmuz'da Saraybosna'daki Osmanlı Devleti Bosna ordusu komutanı Hafız Paşa'nın Bosna-Hersek'in değişik bölgelerinden gelen Müslümanlar ve feshedilmiş olan halk meclisi üyeleriyle bir toplantı yapmıştır. Ancak bu toplantıda, Salih Vilayetoviç, Rusların Bulgaristan Müslümanlarına yapmış oldukları vahşetlerden örnek vererek Avusturya ordusunun da benzer bir vahşet uygulayacağını iddia ederek Bosna-Hersek Müslümanlarını direnişe kışkırtmıştır. Taşlıca Müftüsü Vehbi Şemsekadiç ise yabancı askerî kuvvetlerin vahşetlerini dile getirmiş ve Bosnalılara "...Avusturya birliklerini kolaylıkla püskürtme garantisi..." vermiştir. Konsolos Wassitsch, Taşlıca müftüsünün Kur'an'dan alıntılar yaparak toplantı katılımcılarına, içerik olarak *cihat* etmeye teşvik eden, "...her müminin bütün nefsiyle mala ve mülke bakmadan düşmana karşı savaşmakla ve savaş meydanına çıkmakla yükümlüdür. Bunu yapmayanların evleri yağmalanmalı, kundaklanmalı ve bunlar sürgüne gönderilmelidirler. Zaferin olanaklı olup olmayacağını kimse öngöremez, ancak düşman eliyle öldürülmenin kendisini bir şehit ve cennetin bir parçası yapacağı herkesin aklındadır. Vilayet meclisinin düşünürlerinin öfkelerine paralel olarak meclisin çoğunluğu ülkeyi (Bosna-Hersek'i) silaha sarılmaya çağırmaya hazırdır..." şeklindeki hitabını aktarmıştır (Telegramm von Generalconsul, 1878, s. 1).

Bu toplantıda, Bosna-Hersek Müslümanlarının görüşüne başvurdıkları General Hafız Paşa'nın ise kendisinin görevinin işgalin düzenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak olduğunu ifade etmiştir. Buna göre Hafız Paşa, işgale başlayan Avusturyalı komutanlara sadece uzlaşma sağlanamadığı hallerde, birer protesto beyanatı verebileceğini açıklamıştır. Bu meyanda Hafız Paşa hem Osmanlı askerî birliklerine hem de halka sakin davranmalarını telkin etmiştir. Konsolos Wassitsch, Bosna-Hersek Valisi Topal Osman Paşa'nın da Müslüman ileri gelenlere işgale direnmemeyi ve barışçıl davranmalarını telkin ettiğini aktarmıştır. Bu

telkinlerden ikna olmayan Müslüman ileri gelenlerin Osmanlı Sultan'ı II. Abdülhamit'e ve Sadrazam Ahmed Hamdi Paşa'ya hitaben "...yabancı birliklere karşı toplu olarak ayaklanmaya Bosna hazırdır..." ifadelerini içeren birer telgraf gönderme kararı aldıklarını aktarmıştır. Konsolos buna ek olarak, Bosnalı Müslümanlar arasında işgale karşı direniş hususundaki fikir ayrılıklarına, ilçelerdeki Müslümanların, halk meclisinin kayıtsız-şartsız direnme çağrısına icabet etmediklerine ve bunların Bab-ı Ali'nin talimatlarına uymayı sürdüreceklerine ilişkin beyanatlara, dikkat çekmiştir. Sayıları az da olsa, Ortodoks esnafın direnişçi Müslümanlara destek verdiklerini belirten Wassitsch, Ortodoks köylülerin ise Müslümanlarla ittifak yapan Ortodoks esnafın bütün Ortodoksları temsil etmediklerini belirterek bu ittifakı gülünç karşıladıklarını aktarmıştır (Telegramm von Generalconsul, 1878, s. 1).

16 Temmuz 1878'de Neue Freie Presse, Berlin Antlaşması'nda alınan kararlar gereğince Bosna-Hersek'te büyük devletlerin manda yönetimine karar verilmiş olduğunu ve bu manda yönetiminin Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgal etmesiyle (Occupation) tesis edileceğini belirtmiştir. İngiltere'nin ise Rus tehdidine karşı Osmanlı Devleti'nin sadece Asya'daki topraklarını koruma güvencesi verdiği ve buna karşılık Kıbrıs'taki Müslüman toplumunun da rızasını alarak Kıbrıs'a yerleşmesinin taraflar arasında karara bağlandığını belirtilmiştir. Gazete, İngiltere'nin Rus tehdidine karşı Osmanlı Devleti'ne sadece Asya toprakları için güvence vermesi ve Balkanlar'daki topraklar için bir güvence vermemesinin şüphe uyandırıcı olduğunu belirtmiştir. *Neue Freie Presse*, Avusturya siyasetinin cesaretini toplayıp Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarının himayesine talip olması hâlinde, Osmanlı egemenliğindeki "Ermenistan" da Türklerin tecrübe ettikleri gibi Avusturya'nın da Balkanlar'da Rusya'yı karşısında bulma tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceği uyarısında bulunmuştur (Das Protectorat, 1878, s. 1).

Wassitsch 18 Temmuz 1878'de Dışişleri Bakanı Andrassy'e yazdığı raporda, Saraybosna'da yönetimin Avusturya-Macaristan tarafından teslim alınacağını herkes tarafından bilindiği atmosferde kendisinin 5 Temmuz'dan itibaren "...siyasi tutuklulara ve yoksul Müslümanlar destek..." planlaması yaptığı bilgisini vermiştir. Bunun yanı sıra Taşlıca Müftüsü gibi "fanatik" olarak nitelendirdiği Müslüman liderlerin Müslüman ahaliyi direnişe teşvik eden provokatörce söylemlerinden ve hatta Telgraf merkezini ele geçirmeye kadar varan girişimlerinden duyduğu endişeleri dile getirmiştir.

Konsolos Wassitsch, Bosna-Hersek'teki Osmanlı askerî ve idari amirlerinin, Avusturya-Macaristan'ın kontrolüne geçtikten sonra da Bosna-Hersek Müslümanlarının Osmanlı Hükümetine karşı bağlılıklarını sürdürmek ve Osmanlı nüfuzunu sürdürmek adına Saraybosna halkını direnişe gizlice teşvik ettiklerini iddia etmiştir. Bu iddia bağlamında Saraybosna'daki Türk yetkililer "...İşgalin ardından Bosna Hersek Müslümanlarının Bab-ı Ali'ye 'Boşnakları Avusturya işgaline boyun eğmeye Bab-ı Ali zorladı' suçlamasında bulunamamaları için kendilerine hoşgörülü ve direnişi gizlice desteklemişçesine davranmışlardır. Hoşgörülü davrandıklarını söylüyorlar...". Hatta Vali Topal Osman Paşa'nın "...Boşnak askerler her an isyana kalkışabilirler, artık kimse vergi vermiyor; Avusturya-Macaristan birliklerinin varlıkları her gün gerçekleşebilir; halk ne isterse onu yapar..." şeklinde konuşmalar yaptığını iddia etmiştir. Vali Osman Paşa'nın bu ifadelerini Konsolos Wassitsch, alaylı bir üslupla yorumlayarak aktarmıştır: "...Bab-ı Ali'den bir talimat olmadığı hâlde 'Valimizin' açıklamaları amirlerinin zihinlerini aydınlatmaktan çok zihinlerini karıştırıyor..." (Telegramm von Generalconsul, 1878, s. 2).

Bir hafta sonra ise Bosna sancağından sürgün edilmiş olan Müslümanların Saraybosna'ya geldiklerini bildiren Konsolos Wassitsch, bunlar arasında Salih Vilayetoviç gibi "ezeli fanatik" olarak nitelendirdiği Banaluka'dan, Fehim Efendinin ve İhlivne'den Buşatlı Bey'in bulduklarını aktarmıştır. Bunların Vali Osman Paşa tarafından bir "vilayet temsilciliği" kurmakla görevlendirildiklerini iddia eden Konsolos Wassitsch, bu kişilerin 24 Temmuz'da Camii'de Müslüman cemaat arasında işgal karşıtı, kışkırtıcı olan ancak amacına ulaşmayan faaliyetlerini müteakip şekilde aktarmıştır: "...Hazi Loza (Salih Vilayetoviç), bizim birliklerimize karşı yürüyecek olan Başibozukların sancağını açtı. Camide asker kayıtları başlamak üzereyken bu Başibozukların tamamı oradan uzaklaştılar. Şehrin sokaklarında sancağı taşıyarak gezdirmeye işine de kimse yanaşmadı. Bu gösteri yürüyüşünün başarısız olduğunun farkına varan ve '...hükümetin izni olmadan kimse çekilemez...' diyen Fehim Efendi, sancağı misafiri olan... Paşa arkadaşına taşıttı... İki devletin sözleştikleri üzere, Hafız Paşa'nın Avusturyalılar ile iş birliğine yanaştığını ancak Vali Topal Osman Paşa'nın halk meclisi oturumlarıyla meşgul olmayı tercih ettiğini ve memurların da işlerini aksattıklarını belirtmiştir. "Fanatik" olarak nitelendirdiği bu direnişçi Müslümanların "...Provokasyonda sınır tanımayışlarını..." ise, olumsuz şarklı karaktere dayandırmıştır: "...Şark, mantığın ülkesi değildir. Avrupa'da her yerde konuşulan Salih Vilayetoviç'in, bir sancakla bu ayın 21'indeki sahnesi son buldu, ancak burada Provokatörlerin utanmazlıkları, memurların etkisizliğinden daha az...". Bosna-Hersek Valisi Topal Osman Paşa'nın özel kalemi Yozgatî Efendi aracılığıyla gönderdiği bilgilere göre, "...Müslüman 'fanatiklerin' silah ve cephaneye depolarına bir saldırı düzenlemeyi planladıklarını, Bosna sınırında Müslüman halkın da direniş sergileyeceklerini ve Avusturya birliklerini taciz etmek üzere de çeteler oluşturmaya çalıştıklarını aktaran Konsolos Wassitsch, Vali T. Osman Paşa'nın da kendisine, "...Hristiyan ahaliye karşı bir 'katliam' endişesi taşıdığına..." ilişkin uyarılarını aktarmıştır. Bu tehlikelere karşı Vali'nin bizzat tedbir alması gerektiğini telkin ettiğini ve bu konuda sözlü de olsa mutabık kaldıklarını bildirmiştir (Telegramm von Generalconsul, 1878, s. 2). Bu arada, Neue Freie Presse, Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz I. Josef'in, işgalden iki gün önce, 26 Temmuz'da, "...Müslüman ve Osmanlı vatandaşı olan Bosna-Hersek Müslümanlarını teskin etmek ve

bir direnişle karşılaşmamak maksadıyla- hem Müslüman Boşnakların hem de bilhassa Ortodoks Hristiyan köylülerin işgal kuvvetlerine karşı sorumluluklarının farkında olamamaları ihtimaline karşı bir bildiri yayınlamış olduğunu...” haber vermiştir. Bu bildiride İmparator I. Josef, “...Avusturyalılar Bosna-Hersek’e dost olarak ve Sultan’ın onayıyla gelmektedirler...” ifadesiyle Osmanlı Sultanının onayını vurgulamış ve Müslüman halka münhasır barışçıl bir mesaj vermeye çalışmıştır. Neue Freie Presse, bu bağlamda Avusturya Hükümetinin Bosna-Hersek’in farklı inanç ve etnik kökenden halklarına uygulayacağı siyaseti ve bunların işgale muhtemel tepkilerine yönelik öngörülerini de müteakip şekilde aktarmıştır: “...Müslümanlar büyük olasılıkla dost bir ülkenin askerî güçlerinin Sultan’ın iki vilayetini elinden alacağı niyetinde olduğunu düşünmeyeceklerdir. Müslümanlar bundan sonra da kendilerini Sultan’ın tebaaları olarak görecektir. Bunun tam tersine Katolik Bosnalılar ve belki de Ortodoksların bir kısmı Avusturyalıların girişlerini Türk hâkimiyetinin sonu, Türklerden kurtulma olarak anlayacak ve kendilerini buna göre ayarlayacaklardır. Kim haklı çıkacak, Müslümanlar mı Hristiyanlar mı?...” (Neie Frie Presse, 1878, s. 1).

Bosna-Hersek Müslümanlarının Biat ve Direnişleri

Biat eden Bosna-Hersek Müslümanları

Avusturya Monarşisi Saraybosna Konsolosu Wassitisch’in Dışişleri Bakanı G. J. Andrassy’e yazmış olduğu raporda, Bosna-Hersek Müslümanlarından Avusturya’nın işgaline biat eden barışçıl olan halkın, Avusturya ordusunu ilk günden Vilayet girişinde karşılamak üzere bir heyet hazırlığı yapıldığını bildirmişti (Telegramm von Generalconsul, 1878, s. 1). Hakikaten de direniş ve çatışma taraftarı olmayan Bosna-Hersek Müslüman ahalisi, Osmanlı Sultanı’nın kararına ve Avusturya İmparatoru Franz I. Josef’in yayınladığı bildiriye riayet etmişlerdir. Bu Müslüman heyet, General Philippoviç komutasındaki Avusturya Ordusu’nu 28 Temmuz 1878’de sınırda barışçıl bir şekilde karşılamışlar, Avusturya-Macaristan İmparatoru’na biat ve bağlılıklarını ifade etmişlerdir. Bu karşılama sahnesi Avusturya basını tarafından, bir kara kalem resim ile *Illustriertes Wiener Extrablatt* tarafından bir ay sonra 28 Ağustos 1878’de ilk sayfadan yayınlanmıştır. Görsele ilişkin açıklamasında ise gazete şu ifadelerle yer vermiştir: “... Şimdilerde Avusturya-Macaristan’ın günden güne şekillenen hinterlandından bir resim; Bosna’nın barışçıl unsurları bir heyetle işgal kuvvetleri komutanının huzurundalar ve şarklı saygısı gösteriyor ve dualar ediyorlar...”. Taraflar arasında yaşanan diyaloga ilişkin ise İşgal Kuvvetleri Komutanı Philippoviç’in Müslüman Heyet’e, “...biz Avusturyalılar Bosna-Hersek’in barışını ve refahını istiyoruz ve mevcut vaziyette zaten budur...’ dediğini aktarmıştır (Eine bosnische Deputation, 1878, s. 1). (Resim 4).

Resim 4. “Bir [Müslüman] Bosna Heyeti, İşgal Kuvvetleri Komutanı Philippoviç’in Huzurunda”, *Illustriertes Wiener Extrablatt*, 25 Ağustos 1878.

Avusturya ve Osmanlı Monarşileri Arasında İşgale İlişkin Görüşmeler

Avusturya-Macaristan Ordusunun General Philippoviç komutasında Bosna-Hersek’i işgale başladığı gün (Buchmann, 1999, s. 225), 28 Temmuz’da Saraybosna Konsolosu Wassitsch, Mostar Konsolosu von Strauß’a yazdığı telgrafta, Valinin kendisiyle uzlaşıcı yaklaşım sergilediğini yazmıştır. Buna göre, Saraybosna’daki mevcut atmosferin vahameti nedeniyle hem Vali Osman

Paşa hem de Osmanlı Ordusu Komutanı Hafız Paşa'nın Saraybosna'daki Avusturya işgalinin hızlandırılmasını Konsolos Wassitsch'ten talep etmişlerdir: "...*Fanatik isyanlar, memurların, Türk birliklerinin, Konsolosluğun, Hristiyan halkın, hatta Bosna'nın saygın Müslümanlarının kaderlerine belirgin bir şekilde nüfuz edebilir. Bir süre sonrası için genel endişelerin dayanakları çok güçlüdür. Hem ordu komutanı hem de Vali benden, bizim birlik komutanlarımızın Saraybosna'nın işgalini hızlandıracak surette konuşmalarını rica ettiler...*". Bu nedenle de Konsolos Wassitsch, mevkidaşı Mostar Konsolosu'na, işgal orduları komutanı General Baron Philippoviç'i ve Jovanoviç'i Saraybosna'daki vaziyet ve Türk yetkililerin talepleri hususunda bilgilendireceğini de belirtmiştir (Telegram von Generakonsul Wassosisch, 1878, s. 4).

F. Willfort imzalı makalede *Wiener Sonn-und Montag* gazetesi, Türk devlet adamlarının Avusturya-Macaristanlı mevkidaşları ile Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki toprak varlığı olan Bosna-Hersek üzerindeki mülkiyet hakkını, Bosna-Hersek Müslümanları üzerindeki nüfuzunu korumak ve işgalin sınırlarını netleştirmek için sıkı pazarlık yaptıklarına dikkat çekmiştir (Willfort, 1878). Bundan iki gün sonra ise *Neue Freie Presse*, hâlihazırda Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Grafen Andrassy ile görüşmeler sürdüren Türk devlet adamlarının, Avusturya-Macaristan'ın Bosna Hersek'i işgalinin bir "Occupation" geçici bir işgal olduğunu ve ilhak "Annexion" anlamını taşımadığını ısrarla vurguladıklarını aktarmıştır. Banat'taki Hırvatlar ve Sırlar hariç kamuoyunda hiç kimsenin Türk topraklarını ele geçirerek Avusturya-Macaristan Monarşisinin topraklarını genişletme görüşünde olmadığını aktaran *Neue Freie Presse*, bu konuda Grafen Andressy'in bir delegasyon toplantısında "...Avusturya'da yeni vilayetler ele geçireceğimizden korkulmaktadır...". Avusturya'nın Bosna-Hersek vilayetlerini ilhak gibi bir düşüncesinin olmadığını Dışişleri Bakanı Grafen Andressy'in de ilhak düşüncesinin olmadığını mükerrer surette vurguladığını ve bu yönde garanti verdiğini aktarmıştır (Neue Freie Presse, 1878, s. 1).

Bu askerî seferin ilhak olmayıp işgal faaliyeti olduğuna ilişkin bir değerlendirme de 30 Temmuz 1878'de *Laibacher* gazetesi tarafından yayınlanmıştır. Berlin Kongresi'nin ağırlıklı olarak Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'te edindiği hakları içeren bölümünü yayınlamış; Berlin Antlaşması'nın 25. Maddesi ile Avusturya-Macaristan'a Bosna-Hersek'in "Manda Yönetimi"nin verildiğini aktarmıştır. *Laibacher* gazetesi yaptığı değerlendirmede, Bosna-Hersek'in ne Avusturya İmparatoru'nun ne de Macaristan Kralı'nın mülkü sayılmamış olduğunu fiili bir yönetim hakkı tanınmıştır. Dolayısıyla Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan'a ait olacak bir mülk olması garantisinin antlaşmanın kapsamı dışında olmasını eleştirmiştir. Avusturya ordusunun yaklaşmakta olan "...askerî işgal seferi..."ni Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i "...Türk zulmünden kurtaran...", bir "Kültür Seferi" olarak tanımlamıştır (Berliner Kongress, 1878, s. 1-2).

Bosna-Hersek Müslümanlarının Direnişi ve Askerî Değerlendirmeler

Barişçil işgal konusunda Avusturya ve Osmanlı yetkilileri Bosna-Hersek'te uzlaşırlarken Başkent Viyana'da İmparator Franz I. Josef, işgal hareketinden kısa bir süre önce Bosna-Hersek halkına hitaben bir bildiri yayınlamıştır. Avusturya basınından *Grazer Volksblatt*, 30 Temmuz 1878'de yayınladığı bu bildiri şu ifadeleri içermektedir:

"... *Avusturya İmparatorunun ve Macaristan Kralının birlikleri ülkenizin sınırlarını aşmak üzereler. Yıllardır sadece Bosna ve Hersek'te değil Avusturya-Macaristan'ın diğer ülkelerinde de huzursuzluklara sebep olan zulme son vermek için birer dost olarak gelmektedirler... Sultan sizin refahınızı dilemektedir, sizleri güçlü dostlarınız olan İmparatora ve Kral'a emanet etmeyi uygun gördü... İmparator ve Kral sizlerin şikâyetlerini bilmektedirler ve sizlerin dirliğini istemektedirler. İmparatorun Asası altında birçok halk yaşamaktadır ve her biri kendi dilini konuşmaktadır. O, birçok farklı dinin mensuplarına hükmetmekte ve her biri inancını özgürce yaşamaktadır... Güvenerek Avusturya-Macaristan'ın muhteşem bayrağının himayesine sığınınız. Askerlerimizi birer dost olarak karşılayınız...*" (Proklamation an der Bewohner, 1878, s. 1)

İmparator Franz I. Josef'in Bosna-Hersek'in işgalinin Osmanlı Sultanının onayıyla gerçekleştiğini vurgulayarak halkı teskin edici bu çağrısından sonra 4 Ağustos'ta Konsolos Wassisch, Dışişleri Bakanı Andrassy'e, "...Türk zihniyetiyle eğitilmiş..." ve "direnişçi ve fanatik" olarak nitelendirdiği Boşnak Salih Vilayetoviç'in 10 kişilik bir direnişçi grubuyla, Saraybosna Konsolosluğundaki makamında kendisini ziyaret ettiğini haber vermiştir. Konsolosun aktardığı üzere, birtakım taleplerde bulunmaya gelmiş olan bu "fanatik direnişçiler" ile yaşanan diyalogdan, Bosna-Hersek'teki kısmi Müslüman direnişinin dini gerekçeleri kadar sosyal ve ekonomik gerekçeleri de anlaşılabilir. Buna göre, Salih Vilayetoviç, Konsolos Wassisch'e Osmanlı vergi sisteminde olduğu gibi, Müslümanlar için ondalık vergi, Hristiyan ve Yahudiler için ise cizye vergisinden başka bir vergi alınmaması gerektiğini söylemiştir. Bölgedeki bütün Müslüman ve gayrimüslim halkı temsil ediyormuşçasına Salih Vilayetoviç, aksi bir durum yaşanması hâlinde Bosna-Hersek'teki bütün Müslümanların silaha sarılacakları tehdidinde bulunmuştur. Meselenin dini boyutuna ilişkin ise, Salih Vilayetoviç;

"...*Biz Kur'an'dakinden başka bir kanun tanımıyoruz. Bu, Müslümanlara da Hristiyanlara da Yahudilere de yeter. Bununla birlikte bizler, Kur'an'a inanmayı cehenneme düşeceklerle, bize sadık kalmaları koşuluyla imtiyazlar vermek istiyoruz. Kur'an'a göre çanları indirmek ve paramparça yapmak zorundayız; ancak Hristiyanlar ve Yahudiler bizimle birleştikleri için bunu*

yapmıyoruz. Her kim Kur'an'a tutunursa, saygın bir kişidir. Ben Bosna'da bir efendiyim. Beylerin ve diğer ileri gelenlerin varlıkları geçersizdir...".

Salih Vilayetoviç'in pazarlıklığı ve tehdit içeren bu söylemlerine Konsolos Wassisch'in yanıtı da son derece sert ve aşağılayıcı bir üslupta olmuştur: "...Sizin Kur'an'a güveninizi fark ettim, ancak, Kur'an dünyevi işlerde uygulanabilir değildir. Çünkü bir mucize gerçekleşmemiştir, aksine karar verici olan unsurlar, güç ve zenginliktir...". Konsolos Wassisch, Salih Vilayetoviç'i kastederek kendisine alaycı bir üslupla "... Altı ay önce Bosna'ya geldiğimde, cesur bir haydudun Bosna'da gezindiğini, bu kişinin çok dostu olduğunu ve rahatlıkla da gizlenebildiğini duymuştum. O zamanlar, şimdikinden daha kötü bir Müslüman olmamana rağmen sokağa çıkamıyordun. ...Ruslara karşı savaşan Müslüman birlikler de Kur'an ile kurtarılmadılar. Ancak sizler, akıllı bir yönetiminiz olmadan Saraybosna'da parasızınız. Tam donanımlı bir orduya karşı ne yapabilirsiniz ki?".

Bu görüşmenin ertesi günü Hafız Paşanın, Bosna-Hersek Müslümanlarının temsilcilerinden İmam Kandiyâ, Hoca Jamakoviç ve Ortodoks esnaf Petraki ile görüşmesi hakkında bilgi veren Konsolos Wassisch, birlikte gelmelerine rağmen Müslüman temsilcilerle Ortodoks temsilci arasında fikir ayrılığı olduğuna dikkat çekmiştir. Hoca Jamakoviç'in konuşmasında "... Avusturya-Macaristan, bütün kanunlara aykırı bir şekilde, birliklerini Müslümanları soymak ve yok etmek için gönderiyor..." suçlamasını yönelttiğini belirtmiştir. Konsolos Wassisch ise, "...Avusturya-Macaristan, Avrupa'nın talebi ve Bab-ı Ali'nin onayıyla bu vilayetin iyiliği Bosna-Hersek'i işgal etmektedir..." ifadesiyle suçlamaları yalanlamış ve İmparator Franz I. Josef'in bildirisinin tam metnini toplantıda okutmuştur (Telegramm von Generalconsul, 1878, s. 4-5). (Resim 5).

Resim 5. "1878 Bosna-Hersek'teki Operasyonlar"; Avusturya-Macaristan birliklerinin, 28 Temmuz 1878 itibariyle Macaristan, Hırvatistan ve Dalmaçya üzerinden Bosna-Hersek'e üç koldan düzenledikleri askeri operasyonu gösterir haritadır. (Neumayer & Schmid, 2008, s. 24).

Bosna-Hersek Müslümanlarının bir kısmının işgale karşı direndikleri haberleri bu dönemde Avusturya-Macaristan basınının sayfalarına sıklıkla taşıdıkları gelişmeler olmuştur. 13 Ağustos 1878'de Linzer Tages-Post, Bosna-Hersek'in işgalini ve Müslümanların sergiledikleri direnişi "Şark'ta Bulanık Bulutlar", "Avusturya'ya Karşı Türk Savaşı" ve "Bosna ve Hersek'ten" başlıklarıyla üç ayrı haber şeklinde vermiştir. "Şark'ta Bulanık Bulutlar" başlıklı haberde; Bosna-Hersek'te üç yıl öncesinde

başlamış olan huzursuzlukların Berlin Kongresinde alınan kararlar son bulması gerekirken, Müslüman halkın direnişi nedeniyle bu kongrenin Bosna-Hersek'e ilişkin kararlarının hasar gördüğü fikrini savunmuştur. Buna göre, Bosna'dan gelen haberler, Bosna'da işgale karşı Müslüman ayaklanması ve bu ayaklanmanın Avusturya İşgal Kuvvetleri Komutanı General Philippoviç tarafından güç kullanılarak bastırılmasıyla gerçekleşen askerî kuvvet kullanılması meselesinden ibaret değildir. Burada asıl meselenin, Bab-ı Ali'nin Berlin Kongresi kararlarını ihlal eden siyasi bir mesele olduğunu iddia etmiştir. Bosna Müslüman direniş ve kalkışmalarının sorumlusu olarak Bab-ı Ali'yi göstermiştir (Linzer Tages-Post, 1878, s. 1). 18 Ağustos 1878'de *Ischler Wochenblatt*, "Saraybosna'dan" (Von Sarajewo, 1878, s. 1) ve "İşgal" (Die Occupation, 1878, s. 1-2) başlıklı iki ayrı haberlerinde, Avusturya işgal kuvvetlerinin, Türkiye'nin ve desteklediği düşünülen Bosnalı Müslümanların Berlin Antlaşması kararlarına aykırı bir şekilde pasif direniş gösterdiklerini belirtmiştir. Bununla birlikte, işgal günlerinde *Linzer Tages Post*, "Avusturya'ya Karşı Türk Savaşı" başlıklı haberinde, Müslüman halkın direnişi nedeniyle Bosna-Hersek'in işgalinin Türkiye'nin Avusturya'ya karşı şekilsel savaşına dönüştüğünü değerlendirmiştir. Hatta Avusturya makamlarında ve kamuoyunda, bu Müslüman direnişinin örgütlenmesinde Türkiye'nin parmağının olduğu kanaatinin oluştuğunu belirtmiştir:

"...Okurlarımız yeterince iyi biliyorlar ki, Bosna'daki direniş Türk Hükümeti tarafından hazırlanmış, kışkırtılmış ve yönetilmiştir... 'Neuen Wiener Tagblatt' gazetesinin özel temsilcisi buna ilişkin yeni kanıtlar ortaya koymaktadır. Buna göre, Berlin Antlaşması ile Sultanın elleri bağlanmış olduğundan, ülkenin yönetimini ve savunmasını bizzat yürütmeleri için Türk Paşalar Mazhar ve Hafız'a, bütün işlerin yönetiminin [Müslüman] halkın eline verilmesi hususunda emir vermiştir. Her iki Paşa da halkın hizmetine girmişlerdir..."

Askerî eğitimlerini Belçika ve Fransa'da almış ve Osmanlı ordusunun en cesur Paşalarından olan Hafız Paşa'nın Bosna'daki askerî direnişi yönettiği ve Boşnaklardan müteşekkil saygın bir ordu oluşturmaya çalıştığını belirten gazete, Hafız Paşa'nın da 24. tabur tarafından desteklendiğini belirtmiştir. Daha önceleri Bosna-Hersek'teki Osmanlı reformlarına karşı gelmiş olan Bosnalı Müslüman "Hadzi Lojo" namıyla bilinen Salih Vilayetoviç de Hafız Paşa'nın bu askerî direniş örgütlemesine destek verdiğini iddia etmiştir (Der Türkische Krieg, 1878, s. 1). "Bosna ve Hersek'ten" başlıklı haberinde ise *Linzer Tages-Post*, direnişin Türk Hükümeti tarafından kışkırtıldığı iddiasını yinelemiş ve "...işgal tamamıyla savaşlı bir fethetme dönüştü..." ifadesini kullanmıştır. Eski redif askerlerinin ve muhafızların "isyancı" ve "haydut" kılığına bürünerek bu Müslümanların direniş hareketine katıldıklarını iddia etmiştir. Gazete, bu Müslüman direnişinin Türk Hükümeti tarafından organize edildiğini iddia etmesine rağmen, "...aç bırakılmış bu kitle, yarın neyle yaşayacağını derdindedir..." görüşünü savunmuş ve bu silahlı direniş olayların temelinde ne siyasi ne de dini prensipler olmadığını iddia etmiştir (Aus Bosnien, 1878, s. 1).

19 Ağustos 1878'de, Müslüman direnişçilerle yaşadıkları sokak çatışmalarında çok sayıda kayıp verdikleri iddiasıyla, Avusturya işgal güçlerinin Müslümanların evlerine teker teker silahlı müdahalede bulunmak zorunda kaldıkları beyan edilmiş ve buna kanıt olarak da savaş ressamı tarafından çizilmiş kara kalem resim yayınlanmıştır (Neumayer & Schmidl, 2008, s. 29). (Resim 6).

Resim 6. Christoph Neumayer; Erwin A. Schmidl, *Des Kaisers Bosniaken-Die bosnisch-herzegowinischen Truppen in der k.u.k Armee-Geschichte und Uniformierung von 1878 bis 1918*, Verlag Militaria, Wien, 2008

26 Ağustos 1878'de *Epoche* gazetesi, "İşgal Ordusundan-Doğu Bosna'daki Vaziyet" başlıklı haberinde, İznornik bölgesinde Müslümanlar arasında olağanüstü bir huzursuzluk ve isyan hareketi olduğunu haber vermiştir. Saraybosna'nın Avusturya birlikleri tarafından işgal edilmesinin Müslüman halkta kararlı bir direniş oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Hatta Müslüman halkın

kararlılıkla, Avusturya işgal askerlerine “...Devam edin, Saraybosna’yı zaten geri alacağız...” dediklerini belirtmiştir. Gazete ayrıca, Zvornik ile Aziziye (Samac) arasında kadın ve çocuklar da dâhil olmak üzere Müslümanların hepsinin silahlı olduklarını belirtmiştir (Von der Okkupations, 1878, s. 1).

31 Ağustos 1878’de *Prager Zeitung*’un Eki *Prager Abendblatt*, Bosna-Hersek Müslüman direnişinden iki büyük “isyancı” liderin, Saraybosna’nın en büyük camii imamı Hacı Muhammed Ağa Jamakoviç’in ve Salih Vilayetoviç’in sağ kolu, “Bosnalı Türklerin en fanatığı” olarak nam salmış olan Begjowa Jamia’nın yakalandıklarını ve idama mahkûm edildiklerini bildirmiştir (Die Bosnisch-herzegowinische Okkupation, 1878, s. 1). Bosnalı Müslüman direnişçilerle Avusturya işgal güçleri arasındaki çatışmalar Eylül/Ekim 1878’de sonlanmıştır (Neumayer & Schmidl, 2008, s. 27). *Prager Abendblatt*’ın bildirdiği üzere, General Philippoviç komutasındaki Avusturya işgal güçleri 4 Ekim 1878’de, Saraybosna’dan İstanbul’a uzanan büyük ordu yolu üzerindeki Vizegrad’ı direnişsiz bir şekilde ele geçirmeleriyle kontrol altına almışlardır (Die Bosnisch-herzegowinische Okkupation, 1878, s. 1).

Avusturya Kamuoyunda Bosna-Hersek’in İşgalinin Tamamlanması ve “Fetih” Algısı Basında ve Tarot Kartlarında İşgal ve Müslüman Direniş Sahneleri

Avusturya-Macaristan basınına ve diplomatik yazışmalarına yansıdığı şekilde bir anlaşmalı işgalden çok Bosna-Hersek’in Müslüman direnişçilerini şiddet kullanarak kontrol altına almak suretiyle “savaşla fetih hareketine” dönüşmüş olan Bosna-Hersek’in işgali Avusturya-Macaristan kamuoyunda o kadar çok popüler olmuştur ki, *Die Vedette* gazetesi, Avusturya-Macaristan bayrağının göndere çekildiği savaş meydanından zafer sahnesini ilk sayfasından yayınlamıştır (Aufhüllung des Kaiserbanners, 1878, s. 1). (Resim 7).

Resim 7. “[Avusturya-Macaristan] İmparatorluk Sancağı’nın Saraybosna Kalesinde Göndere Çekilmesi”, *Illustrirtes Wiener Extrablatt*, 8 Eylül 1878

Hatta bu Popülerite gerçek bir Fetih ile elde edilmiş bir zafer olarak algılanmış ve yansıtılmış olup, Viyana iskambil kartı fabrikası Platnik, işgal seferinin dönüm noktalarını yansıtan Tarot Kartları imal etmiştir (Neumayer & Schmidl, 2008, s. 28-29).

(Resim 8).

Resim 8. Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i 1878'deki işgal sahnelerini büyük bir kahramanlık ve zafer olarak yansıtan Viyana-Platnik İskambil fabrikası tarafından imal edilmiş Tarot Kartları.

Bosna-Hersek'in İşgalinden Sonra Avusturya-Macaristan Parlamentosu'nda Bosna-Hersek Tartışmaları ve Dalmaçya Milletvekili Dr. Klaics

Avusturya-Macaristan İmparatorluk Meclisi, elde ettiği fiili yönetimi yapılandırmak ve güçlendirmek üzere 1878 Aralık ayının ilk haftasının toplanmış olduğunu, *Epoche* gazetesi bildirmiştir. Gazetenin aktardığı üzere, bu Parlamento oturumunda en ateşli ve sansasyonel konuşmayı Dalmaçya Milletvekili Dr. Klaics yapmıştır (Rede des Delegierten, 1878, s. 1). Bu mecliste Güney Slavları'nın yegâne temsilcisi olup Katolik mezhebinden olan Hırvat milliyetçisi ve Katolik olan Dalmaçya Milletvekili Dr. Miho Klaics'in Bosna-Hersek'in işgali ve idaresine ilişkin kışkırtıcı açıklamalarını aktarmıştır. Buna göre, Dr. Klaics, Balkanlar'da Güney Slav sorununun çözümü için ve Panslavizm tehlikesinin savrulması için Bosna-Hersek'in işgalini başından itibaren desteklediğini belirtmiştir. Bu işgalle, Güney Slavlığı'nın kalbinden 500 yıllık Türk hâkimiyetinin ve zulmünün uzaklaştırılmış olduğunu savunmuştur. Ancak Bosna-Hersek'te Slavların ve diğer Hristiyan unsurların yanı sıra Müslümanların da yaşadıklarına işaret eden Klaics, Bosna-Hersek'te Türkçe'nin tek dil olarak kullanılmasına izin verilmesinin bu işgalle elde edinilmiş kazanımların tehlikeli sonuçlar doğuracağını iddia etmiştir. Hatta Avusturya-Macaristan Hükümeti'nin milliyetçi bir politika gütmesini ve Türkçe konuşan Bosna-Hersek Müslümanlarını vatandaşlıktan çıkarmasını telkin etmiştir (Rede des Delegierten, 1878, s. 1-2). Konuşmasının devamında "Türkiye" olarak ifade ettiği Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ölüm fermanının yazılmış olduğunu ve kültürel bakımdan "aciz" olduğunu iddia ederek Türk Hükümeti ile Bosna-Hersek Müslümanlarının bağlarının kesilmesi gerektiğini savunmuştur (Rede des Delegierten, 1878, s. 1-2).

1879 yılına girildiğinde, *Epoche* gazetesi, Avusturya'nın Katolik Piskoposu Stroßmayer'in Bosna-Hersek Katoliklerine hitaben yazdığı ve dayanışma mesajını içeren mektubunu yayınlamıştır. "Piskopos Stroßmayer'in Pastoral Mektuplarından" başlıklı 1 Şubat 1879 tarihli haberde, Katolik Piskopos Stroßmayer de Katolik Dr. Klaics gibi, 500 yıllık "...Türk zulmünden kurtulmaları..." vesilesiyle kendilerini tebrik etmiş ve Katolik kardeşlik bağlarının pekiştirilmesini telkin etmiştir (Aus den Hirtenbriefe, 1879, s. 2). Avusturya Monarşisi ile Osmanlı Monarşisi arasında, Bosna-Hersek'e ilişkin bir Konvansiyon antlaşması hazırlıklarının devam ettiği günlerde, Avusturya Parlamentosu'nun 11 Mart oturumunda yine Dalmaçya milletvekili Dr. Klaics Bosna-Hersek Müslümanlarını topyekûn hedef almıştır. *Epoche* gazetesinin 12 Mart 1879'da aktardığı habere göre Klaics, "...Müslümanların yerinde Katolikler olsalardı işgale direnmezlerdi..." ifadesiyle imparatorluk meclisinde İslam düşmanlığı yapmış ve dinsel ayrımcılığı körüklemiştir. Bosna-Hersek Müslümanlarının refah düzeylerinin Katolik halktan daha iyi bir seviyede olduğunu savunarak Bosna-Hersek'te tarım ve alt yapı için ayrılması öngörülen bütçeyi eleştirmiştir. Hatta bu konuşmasında, Bosna-Hersek'in işgal edilmesinin bir hata olduğu görüşünü savunmuştur. Önceki oturumlardaki işgal yanlısı söylemleriyle çelişmesi üzerine de parlamento Raportörü Dr. Sturm, Klaics'e ve parlamentoya, Klaics'in geçmiş oturumlardaki söylemlerini hatırlatılarak kendisini eleştirmiştir (Oesterreichische Delegation, 1879, s. 1-2).

Osmanlı Devleti- Avusturya-Macaristan Konvansiyonu

21 Nisan 1879'da Osmanlı Devleti ile Avusturya-Macaristan arasında 13 Temmuz 1878, Berlin antlaşmasının 25. maddesine

dayanılarak imzalanan bir antlaşma ile Bosna-Hersek hukuken Osmanlı İmparatorluğuna bağlı kalmakla birlikte yönetim hakkı Avusturya-Macaristan'a bırakılmıştır. Böylelikle Bosna-Hersek ayrıcalıklı bir vilayet statüsüyle fiilen Avusturya-Macaristan'a bağlı bir vilayet olmuştur. Bu antlaşmanın 2. maddesi Bosna-Hersek Müslümanlarının dini özgürlükleri ile ilgili olup müteakip şekildedir: "Bosna ve Hersek'te mevcut olan bütün din ve mezheplerin özgürlüğünün sağlanması ve açık bir şekilde icra edilmesi bu eyaletlerde yerleşmiş olan veya ikamet eden bütün şahıslar için temin olunacak özellikle Müslümanlar ulemalarıyla olan münasebetlerinde tamamıyla serbest olacaklardır. Avusturya komutanlarıyla mülki memurlar ırz, namus, ahlak, adetler, ayin serbestliği, Müslümanların canları ve mallarının emniyetine hiçbir suretle zarar gelmemesine olağanüstü dikkat ve özen göstereceklerdir. Müslümanların can, mal ve dinine saldıran kimse şiddetli bir şekilde cezalandırılacaktır. Hazret-i padişahın ismi hutbelerde zikir olunacaktır. Osmanlı Sancağının minarelere çekilmesine devam edilecektir.". Berlin Antlaşmasında kararlaştırıldığı üzere, Yenipazar ve Bosna-Hersek'in hukuki ve fiili statüleri ve halklarının haklarını düzenlemek üzere 21 Nisan 1879'da Osmanlı Devleti Hükümeti ile Avusturya-Macaristan Hükümeti yeniden müzakerelere başlamışlardır (Çakmak, 2003, s. 18-19). Bu müzakereler sonucunda 29 Nisan 1879'daki Türk-Avusturya Konvansiyonunun tam metni 18 Mayıs 1879'da "Avusturya-Türk Konvansiyonu" başlığıyla Avusturya basınından *Steyrer Zeitung*'ta yayınlanmıştır. Bu Konvansiyona göre, Osmanlı Devleti Bosna-Hersek'in idaresini Avusturya-Macaristan'a bırakmış ve Avusturya-Macaristan da bölgedeki Müslüman halka ibadet özgürlüğü tanıyacağını taahhüt etmiştir (Yetişgin & Başkan, 2018, s. 12-14). (Resim 9).

Pränumeration:
Für Steyr:
vierteljährig . . . 90 fr.
halbjährig . . . fl. 1.75 fr.
ganzjährig . . . fl. 3.50 fr.
Zustellung 1/4jährig 10 fr.
Mit der Post:
vierteljährig . . . fl. 1.25 fr.
halbjährig . . . fl. 2.50 fr.
ganzjährig . . . fl. 5.— fr.
Einzeln Exemplare 5 fr.
mit Beilage 6 fr.

Steyrer Zeitung.

Für Wahrheit, Recht und Freiheit.

Zuschriften ohne Namensfertigung werden nicht berücksichtigt. Betrag für Pränumeration und Inserate ist im Vorhinein zu entrichten. — Unversetzte Zeitungs-Reclamationen werden von der Post portofrei befördert.
Erscheint jeden Donnerstag Vormittag 11 Uhr und Samstag Abends 6 Uhr.

Redaction:
Riedengasse 78.
Anfangungsbureau und
Expedition
Sieringerasse Nr. 190.
Inserate
werden nach einem festge-
setzten Tarife billig be-
rechnet.
Eingefendet
die Petitzeile 10 fr.

Nr. 40.

Steyr, Sonntag den 18. Mai 1879.

4. Jahrgang.

Die österreichisch-türkische Convention.

Am 8. d. M. wurde in Constantinopel der Schleier über die vielfach besprochene österreichisch-türkische Convention gelüftet und der Sturm der österreichischen Presse über diesen Androssy'schen Act ging los. Selbst officöse Blätter dies- und jenseits der Weitha geben ihrem Willkür hierüber ziemlich deutlichen Ausdruck. Andere, die ihrer Kritik noch freieren Lauf ließen, wurden confiscirt. Bei solchem Sachverhalte müssen wir uns selbstverständlich mit dem einfachsten Wortlaute des Actenstückes, wie die „Turquie“ dasselbe brachte, begnügen. Die 10 Artikel des Uebereinkommens, worin dem Sultan das Oberhoheitsrecht über Bosnien-Herzegowina zugestanden ist, lauten in deutscher Uebersetzung wie folgt:

Art. 1. Die Verwaltung Bosniens und der Herzegowina wird entsprechend dem Art. 25 des Berliner Vertrages von Oesterreich-Ungarn ausgeübt werden; trotzdem ist die österreichisch-ungarische Regierung nicht abgeneigt, alle jene bereits angestellten Beamten beizubehalten, welche die nothwendige Eignung für eine gute Ausübung ihres Amtes besitzten sollten. In dem Falle einer Ersetzung wird die öster-

reichische Regierung die Wahl solcher Beamten vor-

gowina werden ausschließlich ihren Bedürfnissen, ihrer Verwaltung und den für nothwendig erachteten Ameliorationen zugewendet.

Art. 4. Die klangende ottomaniische Münze wird auch fernerhin in Bosnien und der Herzegowina freien Cours haben.

Art. 5. Die hohe Pforte wird nach ihrem Belieben über die Waffen, das Kriegsmaterial und andere Gegenstände verfügen, welche der ottomaniischen Regierung gehören und sich in den festen Plätzen oder bei den Garnisonen befinden sollten. Zu diesem Behufe werden unter Intervention von Commissären der beiden Regierungen Inventarien errichtet werden.

Art. 6. Die Frage wegen der Behandlung der Bewohner Bosniens und der Herzegowina, welche außerhalb dieser Provinzen wohnen oder reisen, wird weiterhin durch ein specielles Arrangement geregelt werden.

Art. 7. Um im gemeinschaftlichen Interesse das politische und militärische Ziel zu erreichen, das der Art. 25 des Berliner Vertrages in Betreff des Sandschakats von Novibazar anstrebt, haben die beiden Regierungen beschloffen, schon jetzt die Modalitäten zu regeln, unter welchen zu seiner Ausföhrung geschritten werden wird. Zu diesem Behufe verpflichtet sich die Regierung Sr. Majestät des Kaisers und Königs,

Art. 9. Wenn die hohe Pforte reguläre Truppen selbst an jenen Punkten des Sandschakats von Novibazar zu unterhalten wünschen sollte, welche von den österreichisch-ungarischen Truppen besetzt sein werden, so soll dem keinerlei Hinderniß entgegengestellt werden. Die hohe Pforte verpflichtet sich, in der ganzen Ausdehnung des Sandschakats von Novibazar keine irregulären Truppen zu unterhalten.

Art. 10. Es versteht sich jedoch, daß die Befugniß für Oesterreich-Ungarn in den Gegenden, wo die Truppen Garnison halten sollen, gemäß den Bestimmungen des Art. 7, Truppen in hinreichender Zahl, nach Bedarf der Umstände, zu unterhalten, durch diese Dispositionen nicht befristet werden darf. Zur Beurlaubung dessen haben die Bevollmächtigten der Türkei und Oesterreich-Ungarns die gegenwärtige Convention unterzeichnet und ihre Siegel beigelegt.

So geschehen zu Constantinopel, am 21. April 1879.
Gezeichnet: A. Karatheodory m. p.
Munif m. p. Zichy m. p.

Nachtrag zur Convention.

Es wird angenommen, daß unter den gegenwärtigen Umständen die Regierung Oesterreich-Ungarns, unter Wahrung

Resim 9. "Türkiye-Avusturya Konvansiyonu", *Steyrer Zeitung*, 18 Mayıs 1879, s. 1.

Avusturyalı tarihçi Bertrand Michael Buchmann'ın da tabiriyle, Bosna-Hersek'i işgal ederek Avusturya-Macaristan, büyük bir mücadele sonucunda ilk ve son kolonisine sahip olmuştur (Buchmann, 1999, s. 224). Bu işgal, Rusya'nın Balkanlar'da bir Slav Birliği kurmasının önüne bir set çekmiştir. Bununla birlikte yoğun bir Müslüman, Katolik ve Ortodoks Sırp nüfusun da yaşadığı Bosna-Hersek'in Avusturya yönetimine girmesi I. Dünya Savaşı'nın fitilini ateşleyecek olan Balkan bunalımının bir dönüm noktası olmuştur (Frommelt, 2014, s. 166).

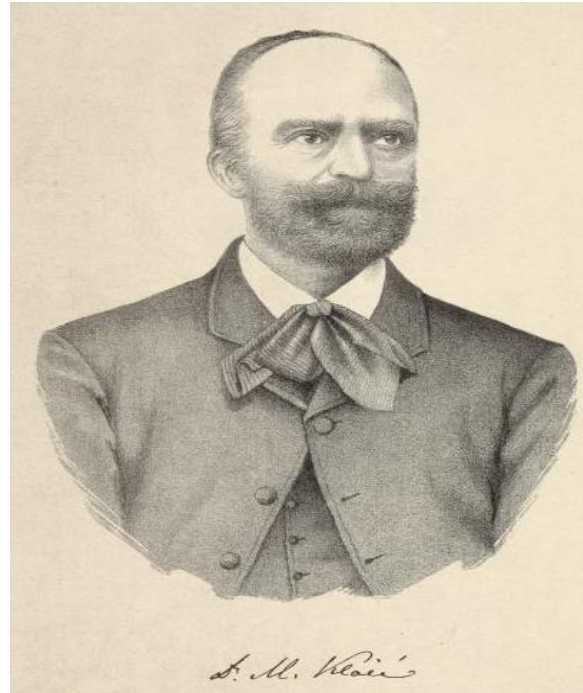
Tarihçi L. Steindorf'a göre, Temmuz-Ağustos 1878'de Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i işgali, Osmanlıların İslami olarak şekillenmiş İmparatorluk sisteminden çıkıp Avusturya-Macaristan İmparatorluk sistemine dâhil olmasıyla Bosna-Hersek'te İslam dininin işlevi sınırlanma eğilimine girmeye başlamıştır (Başbakanlık Devlet Arşivleri, 1992, s. 5).

Mehmed Bey Kapetanoviç'ten Kışkırtmalara Cevap Mektubu: Bosna-Hersek Müslümanlarının İlk Manifestosu

Avusturya Gazetelerinde Müslüman Bosna Bey'i Mehmed Kapetanoviç ile Dr. Miho Klaiçs Arasında Bosna-Hersek Polemiği Türk-Avusturya Konvansiyonun imzalanmasından üç gün sonra, Bosna-Hersek Müslümanlarının Bosna-Hersek'te geçici işgalci Avusturya-Macaristan hükümeti ve Hristiyan halkla yapıcı ilişkiler Avusturya basınında yer almıştır. 24 Nisan 1879'da Saraybosna'nın ilk belediye meclis üyesi ve Bosna Yüksek Heyeti üyesi Bosnalı Müslüman Mehmed Bey Kapetonovics'in (Kapetanoviç Ljubušak, 2024) Avusturya-Macaristan İmparatorluk Meclisi Dalmaçya Milletvekili Dr. Miho Klaiçs'in ayrılıkçı konuşmalarına cevap mahiyetinde kamuoyuna açık bir mektup yazmıştır (Die Presse, 1879, s. 4). (Resim 10-11).

Resim 10. Mehmed-beg Kapetanoviç Ljubušak(1839-1902): Poslovice; <https://ljubusaci.com/2023/11/05/mehmed-beg-kapetanovic-ljubusak1839-1902-poslovice>

Resim 11. Avusturya-Macaristan Parlamentosu, Dalmaçya Milletvekili, Hırvat Kökenli Dr. Miho Klaiçs (1829-1896), <https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e2-9d88-a3d9-e040-e00a18064a99>

Die Presse gazetesi bu mektubu, 27 Nisan 1879'da Boşnakçadan Almancaya tercüme edilmiş suretiyle "Bir Bosna Beyi'nin Polemik Yazısı" başlığıyla tam metin olarak yayınlamıştır. Bu mektupta Kapetanoviç, Avusturya-Macaristan İmparatorluk Parlamentosu Dalmaçya milletvekili Dr. Miho Klaiçs'in delegasyon toplantılarındaki; Bosna-Hersek Müslümanlarını Avusturya hükümetine karşı hainliklerle, Avusturya Hükümeti ile Bosna-Hersek Hristiyan halkı ve Bosna-Hersek Müslümanları arasında çatışma yaratabilecek, kıskırtıcı söylemlerine cevap vermiştir. Kapetanoviç'in bizzat kendisi, bu mektubunu "Bosna-Hersek Müslümanlarının İlk Manifestosu" olarak nitelendirmiştir. *Die Presse* gazetesi "Bir Bosna Beyinin Polemik Yazısı" başlığıyla yayınlamıştır. Bu yayına gerekçe olarak da gazete, bu mektubun, Bosna-Hersek'teki güncel vaziyeti, Müslüman mülk sahiplerinin düşünce tarzlarını yansıtmayı ve ilginç çözümler içermesini göstermiştir. Gazete ayrıca, Mehmed Bey'in bu mektubu, Boşnakça yazmış olduğunu ve gazete tarafından Almancaya tercüme edilerek aslına uygun ve sansüresiz bir şekilde yayınladığını vurgulamıştır (*Die Presse*, 1879, s. 4). (Resim 12).

Streitschrift eines bosnischen Beg.

Mehmed Beg Kapetanovic, der erste Stadtrath von Sarajewo und Mitglied der eben hier anwesenden bosnischen Huldigungs Deputation, ersucht uns um die Aufnahme der folgenden interessanten Manifestation, welche gegen eine Rede gerichtet ist, die der dalmatinische Abgeordnete Klaiç während der letzten Delegations-Sitzungen in Pest gehalten hat. Diese Art Streitsch ist eines bosnischen Notablen, welche wir in wortgetreuer Uebersetzung wiedergeben, ist nicht nur als solche bemerkenswerth, sie gibt auch präcis gefasste interessante Aufschlüsse über die Zustände in Bosnien und die Denkwaise der dortigen vornehmen mahomedanischen Grundbesitzer.

Aus der Rede des Herrn Dr. Klaiçs in den letzten Delegationen habe ich entnommen, daß er über die ickiae Ver-

geirt haben.

Was die Herrschaft und Regierung anbelangt, so war sie nie in unseren Händen, sondern in jenen der Osmanen, welche unter uns lebten. Wir können uns also nicht beklagen, daß wir etwas verloren, was wir nie besessen haben. Wie wir aber treu der osmanischen Herrschaft gedient haben, so wollen wir mit vermehrter Treue und Anhänglichkeit dem ruhmreichen habsburgischen Kaiserhause ergeben sein, nach seinen Befehlen verfahren und das Vaterland gegen jeden Feind vertheidigen. Gott gebe uns nur Zeit und Gelegenheit dazu!

Mehmed Beg Kapetanovic,
Ljubuschat.

Wien, 24. April 1879."

Resim 12. "Bir Bosna Beyi'nin Polemik Yazısı"; *Die Presse*, 27 Nisan 1879.

Şahsen bir delege olmamasına, ailesi yüzyıllardır Bosna'da yaşamış olmasından ötürü de Almanca bilmediğini belirttikten sonra, kendi ana dili Boşnakça ile Avusturya Monarşisi Dalmaçya Milletvekili Dr. Klaiçs'in suçlamalarına cevap vermek istediğini belirtmiştir. Mehmed Bey, bu cevabının bir Bosna-Hersek Müslümanının kamuoyuna açık ilk konuşması olduğunu belirtmiş ve şu temennide bulunmuştur:

"...Allah, kahraman şans ve koşullar izin verirse ben ya da başka bir Bosnalı Müslüman Delegasyona gelirse şimdikinden daha net ve kapsamlı bir şekilde, kutsal haklarımızı savunacağız ve delegasyondaki bütün beyefendilere aynısını ispatlayacağız. Umarım ki, kadim tarihimiz bize sadık kalır ve bu amacımıza ulaşabiliriz ve hükümet nezdinde dilimiz imparatorluk diline çeviren bir tercüman buluruz. Sayın Klaiçs'in açıklamasındaki beyanlarına yanıt vermeme şimdilik müsaade ediniz..."

Müteakiben Mehmed Bey, Dr. Klaiçs'in son delegasyon toplantısında yaptığı konuşmasının bir bölümünde, Bosna-Hersek Müslümanlarını hedef gösterdiğini ve "...Müslümanları buldukları yerden Asya'nın çöllerine sürmek amaca en uygun olandır..." ifadesini kullandığını aktarmıştır. Mehmed Bey, Dr. Klaiçs'in Bosna-Hersek'teki güncel yönetim hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını belirterek mektubunda şu ifadelerle yer vermiştir:

"...Dr. Klaiçs'ten ricam, Bosna-Hersek hakkındaki malumatlarını, yalnızca kendi bencilce ve tek taraflı şikâyetçilerden ve münferit huzur bozuculardan almamasıdır. Öyle ki, bunlar zaten yıllardan beri birlik içinde büyüyen Müslüman Bosna halkımızı da rahatsız etmektedirler ve kişisel menfaatleri için Bosna Müslümanlarını da saldırmaktadırlar. Dr. Klaiçs'in; bakanlığın Bosna yönetimine verdiği güvenceler, Bosna-Hersek'teki hakikat ve kamuoyuna açık parlamento konuşmaları hakkında doğru bilgi edinmesini rica ederim..."

Dr. Klaiçs'in bu öğüde uyması hâlinde kendi kanaatlerinin yanlışlığını itiraf edeceğini belirten Mehmed Bey, böylelikle, "...Dr. Klaiçs, Müslümanları yüzyıllardır yaşadıkları mülklerinden ve topraklarından sürmeyi daha az düşünecektir..." demiştir. Dr. Klaiçs'in konuşmasının hem Bosna-Hersek Müslümanlarını hem de Avusturya Hükümetini hedef alan bölümünde Bosna-Hersek yönetimin "...birkaç yerli Bosnalı ve Avusturyalı seçkinlerden oluşmaktadır ve Bosna'da kimin ne içtiği ve ne ödediği belli değildir. Türk hâkimiyetindeki dönemden daha kötü durumdadır..." ve "... Türk yönetiminin gitmesine üzülüm..." şeklindeki ağır eleştirilerinden ve ironik ifadesinden ötürü Mehmed Bey, Dr. Klaiçs'i "provokatör" olarak nitelendirmiştir:

"...Sayın Klaics'in bu söylemlerine inanması bende büyük şüphe uyandırmaktadır. Birakin bir Boşnak'ı veya bir Avusturyalı beyefendiyi bunun aynısını ancak bir 'ortalık karıştırıcı' söyleyebilir. Hâlbuki herkesin bildiği üzere, Avusturya işgal hareketinde biraz daha gecikseydi [Bosna-Hersek'in bütün unsurları] kendi aramızda birbirimizi yok edebilirdik. Ancak, Avusturyalıların Bosna-Hersek'e girişlerinden bu yana ne şehirler ne de köyler eskisi gibi yanmaktadır..."

İfadesiyle Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından işgali ve buradaki varlığının Bosna-Hersek'e barış ve huzur getirdiğini ve bundan memnuniyet duyduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, Mehmed Bey'in Dr. Klaics'in Bosna-Hersek Müslümanları ile Avusturya Hükümetini karşı karşıya getirme çabasını etkisiz kılmak için yapıcı söylemini Müslüman halkın Avusturya hâkimiyetinde sosyal ve maddi refahlarının arttığını belirterek sürdürmüştür: *"... Allah'a şükür şimdilerde barış içinde yaşıyoruz, esnaf lar dükkânlarına gidebiliyorlar, çiftçiler tarlalarına ve emrimizde her zamankinden daha fazla para var. Bu durumda, kötü koşullar nasıl söz konusu olabilir?"* Mektubun müteakip kısmında Mehmed Bey, Dalmaçya Mebusu Dr. Klaics'in Tarımsal meseleyi söz konusu ederek Bosna-Hersek Müslüman halkı ile Hristiyan halkı karşı karşıya getirmeye çalışan ve husumetli oldukları algısını yaratmaya çalışan bir kışkırtıcı olarak betimlemiştir.

Dr. Klaics'in *"...bütün ev sahiplerinin Müslüman oldukları..."* söyleminin gerçek olmadığını belirten Mehmed Bey, Müslümanların varlıklarının temelindeki tarihi mirasa dikkat çekmiştir:

"...ister satın alma yoluyla ve ister geçmiş dönemlerden bir şey satın alma yoluyla olsun, bir şey birine aitse kimse kimsenin elinden bir şeyi alamaz. Dahası, bana öyle geliyor ki, Hristiyanların silaha sarılmalarının nedeni mülklerimiz elimizden almak için değil, aksine Osmanlıların baskıcı vergileri ve diğer şiddet eylemleri nedeniyle. Sadece bu konuda Avrupa nezdinde şikâyetçi oldular. Fakat bizim onlardan talep etmediğimiz gibi onlar da mülklerimiz talep etmediler..." (Die Presse, 1879, s. 4).

Yazısının devamında Mehmed Bey Kapetanoviç, 19. yüzyıldan günümüz 21. yüzyıla kadar Bosna Müslümanlarının ulusal kahraman olarak sözlü ve yazılı hafızalarında yer etmiş olan Hüseyin Kaptan Gradaşçeviç'in isyanı örneğini vermiştir. Osmanlı Sultanı II. Mahmut'un Ayanlığın kaldırılması gibi yeniliklere karşı çıktığı kadar Bosna'nın Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığı için de çalışan nam-ı diğer *"Bosna Ejderi"*- Bosnalı Komutan Hüseyin Kaptan Gradaşçeviç ayaklanmıştı. Bu ayaklanma Sultan II. Mahmut tarafından bastırıldıktan sonra Kaptan Gradaşçeviç İstanbul'a getirilmiş ve idamı zehirlenerek gerçekleştirilmişti (Kamberović & Gradašević, 2002, s. 106-108).

Bu hususta Mehmed Bey mektubunda *"...Müslüman Bosnalılar, Osmanlıların şiddet eylemlerine karşı da ayaklanmadılar - Bu durumda Hüseyin Kapetan Gradaşçeviç'in tarihî hatırlanmalıdır..."* diyerek Bosna Müslümanları arasında tezahür etmiş müstesna bağımsızlık ve isyan olayının kahramanına atıfta bulunmasının hemen ardından bunun nedenini de Avusturya hâkimiyetine övgü dolu cümleleriyle yine kendisi açık etmiştir: *"...Avusturyalılardan ne beklediyseniz oldu; Avusturya, Hristiyanları özgürleştirdiği gibi bizleri de özgürleştirdi. [Avusturya], varlıklarımızı ve mülklerimiz için gelmedi, aksine eşit hak ve herkese hak ettiğini vermek için geldi..."*.

Bosnalı Müslümanların Avusturya egemenliğine bağlılıklarını göstermeye çalışan bu ifadelerinden sonra Mehmed Bey, Dalmaçya mebusu Dr. Klaics'in Bosna-Hersek Müslümanlarını bölgedeki Hristiyan halka ve yöneticilerine hedef göstermeye ve taraflar arasında çatışma yaratan ifadelerine cevap vermeyi sürdürmüştür. Bu bağlamda, Dr. Klaics'in Avusturya İmparatorluğu Finans Bakanının Delegasyon toplantılarında *"...mülk sahibi efendiler (iltizam sahipleri) ile kiracılar (mültezimler) arasındaki orana..."* ilişkin söyleminin de doğru olmadığını iddia etmesi üzerine Mehmed Bey, Finans Bakanı'nin ifadelerinin doğru olduğunu belirterek Avusturya Finans Bakanı'nı onu desteklemiştir. Dr. Klaics'in iddialarını ise müteakip ifadelerle çürütmüş ve provakatif-ayrılıkçı söylemlerini ağır bir tonda eleştirmiştir:

"... [Finans Bakanı'nin] söyledikleri doğru ve bu ilişki Dalmaçya'nın birçok bölgesindekiyle aynıdır. Dalmaçya, Hırvatistan ve Slovenya'da ki büyük çiftçiler bizim Beylerimiz ve Ağalarımızdan daha genişlerine sahip değiller mi? Bizler Müslüman olduğumuz için ve Grafen, Contes, Büyük Çiftçi vs. isimlere (unvanlara) sahip olmadığımız için mülklerimiz kaybetmemiz mi gerekiyor?" sorusuyla Dr. Klaics'in dinsel ayrımcılığına ve Müslümanlarla Hristiyan halkı düşmanlaştırma gayretine dikkat çekmiştir. Bu hususta kendisine; *"...Sayın Klaics Graf Andrassy'in meşhur reform bildirisindeki reformların Hristiyanları tatmin etmek için hemen uygulanmasını ima ediyorsa, biz buna karşı değiliz. Çünkü G. Andrassy başkasına vermek için bizden bir şey alınacağını söylemedi, aksine reformların hatasız bir şekilde yapılması gerektiğini söyledi..."* diyerek Macaristan asıllı Avusturya Dışişleri Bakanı Graf Andrassy'in konuşmasının aslını aktarmış ve Graf Andrassy ile aynı görüşte olduğunu vurgulamıştır. (Die Presse, 1879, s. 4).

Bununla birlikte, Dr. Klaics'in *"...Bosna'daki bütün Hristiyanların evsiz, tarlasız ve hiçbir hakkı olmayan birer alt tabaka emekçi olduklarını, buna karşın Dalmaçyadakilerin mutlu olduklarını..."* da iddia ettiğini belirten Mehmed Bey;

"...Sayın Klaics binlerce Dalmaçyalı her yıl bize [Bosna-Hersek'e] gelmekte ve kazandıkları parayı memleketlerine [Dalmaçya] taşımaktadırlar. Birçok Dalmaçyalı'nın Hersek'teki Ağaların yanında kiracılar olarak yaşadıklarını Dr. Klaics bilmekte midir?"

Bununla birlikte her yerde olduğu gibi bizde de kiracılar vardır. Fakat kim mutlu yaşamak istiyorsa Dalmaçya'da olduğu gibi Bosna'da da yaşayabilir... Bizde, 300-400 tane büyük baş hayvana sahip olan emekçi insanlar var ki, Dalmaçya'daki az sayıda efendiler gibi, Ağalardan daha azla refah içinde yaşamaktadırlar. Yüzyıldan ve daha fazla yıldan beri emekçi aileler aynı mülk ve toprakta rahatsız edilmeden ve mutlu bir şekilde ikamet etmektedirler. Çünkü bizlerin de riayet ettiği gibi kendileri de dürüst bir şekilde sözleşmelere riayet etmektedirler. Kim dürüst ise, her yerde öyledir ve kim dürüst değilse başkasını suçlamaya da hakkı yoktur...". (Die Presse, 1879, s. 4).

Dr. Klaics'in ayrıca, "...Bir Peşte gazetesinde, Bosna-Hersek'te asıl muhafazakâr kesimin Müslümanlar olduğunun ve hükümetin de Müslüman muhafazakâr kesimi desteklemesinden korkulmakta olduğunun ..." yazılmış olduğuna ilişkin aktarımına da Mehmed Bey, "...Birincisini reddediyorum, aynı şekilde güneşi çıplak elle örtmek mümkün değildir, fakat korkulması için haklı bir sebep yoktur. Biz, Türk egemenliğiyle mülk sahibi olanlar değiliz, bizler Sultan Mehmed Bosna'yı fethetmeden önce de mülk sahipleriydik. Bizler kadim mülk sahipleri ve soylularız, eski [den beri] hala aynı soyadlarını taşıyan, Klenovics, Philippovics, Tschengics, Kositorovics, Kopfics, Bidaics, Sokolovics, Jablonovics, Kosarics, Sjulovics, Kapetonovics vb gibi. Şimdilerde, tesadüfen Müslümanlar olmamızdan ötürü aklı başında hiç kimse şikâyet edemez veya bizi suçlayamaz...". (Die Presse, 1879, s. 4).

Mektubunun sonlarına doğru Mehmed Bey, Dr. Klaics'in konuşmasında "...Bosna-Hersek'teki Müslümanların [Avusturya'nın] işgaline karşı direniş gösterdiklerini ve bundan dolayı da bu Müslümanlara inanılmayacağına ve kendilerinden sadakat beklenemeyeceğine, bundan başka [Avusturya] hükümetinin egemenliği [Bosnalı Müslümanların] elinden aldığına " ilişkin söylemine cevaben ise; "...Sayın Delegenin bu söylemleri bizi çok yaralamıştır, çünkü her aklı başından olanın bildiği üzere, hiçbir Müslüman vatansever, net bir mantığı olan ve ülkesinin refahını isteyen işgale direniş göstermemiştir..." ifadeleriyle direniş göstermiş Müslümanlar ile direniş göstermemiş olan Müslümanlar arasında bir ayırım yapılması gerekliliğine ve bir genelleme ile topyekûn vatana ihanetle suçlanamayacaklarına dikkat çekmiştir:

"...İşgal başka bir manada olsaydı ve başka taraftan gelseydi belki de hepimiz direnirdik, ancak bundan ötürü bizi kimse suçlayamaz; bundan başka zarif [Avusturya-Macaristan] imparatorumuz yanlış yönlendirilmiş olanlar için bir af ilan etti. Bununla birlikte, diğer halklar dan direnenler olmadı mı ve onlara tekrar inanılmıyor mu? Dolayısıyla birkaç kişi hata yapmışlar diye bütün bir halkı karalamak haksızlıktır. İktidar ve hükümeti ilgilendiren ne varsa hiçbir zaman bizim ellerimizde değildi, aramızda yaşayan Osmanlılardan birlerinin ellerindeydi. Dolayısıyla, hiçbir zaman sahip olmadığımız bir şeyler için şikâyet edemeyiz. Osmanlı Hükümetine hizmet ettiğimiz gibi, daha fazla sadakat ve bağlılıkla şanlı Habsburg Hanedanına da sadakatle bağlı kalmak istiyoruz..." (Die Presse, 1879, s. 4).

Sonuç

Türk-İslam egemenliği altında, Osmanlı Devleti'nin dini ve kültürel hoşgörü politikaları sayesinde, Bosna-Hersek Müslüman ve Hristiyan halkı gibi Hırvatlar ve diğer Balkan unsurları etnik ve dini kimliklerini koruyabilmişlerdir. Bölgenin Hristiyan unsurları gibi Bosna-Hersek Müslümanları da bölgenin yerli mülk sahipleri olmalarına rağmen Avrupa ve Balkanların siyasi ve dini karar vericileri, Avusturya Monarşisinin Bosna-Hersek'i işgali hazırlıkları ve işgali sürecini, dönemin "Hristiyan Avrupa" halklarının yüzyıllardır sürdürdüğü iddia edilen "Zalim Türk-İslam" varlığından bir "kurtuluş" olarak nitelendirmişler ve bunun propagandasını yapmışlardır.

Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'teki fiili yönetimini Osmanlı Sultanının onaylamış olması ve Franz I. Josef'in işgal öncesinde etnik ve dini hoşgörü güvencesi veren barışçıl propagandası Bosna-Hersek Müslümanlarının büyük bir çoğunluğunun, Hristiyan inanç ve kültürü ile şekillenmiş olan Avusturya-Macaristan Monarşisinin Bosna-Hersek'i işgalini Bosna-Hersek'teki çok kültürlü yaşam alışkanlıklarının da etkisiyle hoşgörü ile karşılamışlardır. Bu durum, Bosna-Hersek Müslüman Heyetinin Avusturya İşgal Ordusu Komutanı General Philippoviç'i Saraybosna sınırında barışçıl bir şekilde karşılama törenlerinde olduğu gibi, Mehmed Kapetanoviç'in "Bosna-Hersek Müslümanlarının İlk Manifestosu" olarak nitelendirdiği Nisan 1879 tarihli mektubunda Avusturya Monarşisine yönelik olumlu ifadelerinde açık ve net bir şekilde görülebilmektedir.

Avusturya-Macaristan'ın işgaline ve fiili yönetimine karşı direniş örgütleyen Müslümanların Avusturya basınına yansıyan gerekçeleri arasında, Halife ve Sultan'a bağlılık ve Hristiyan egemenliğini reddeden dini taassubun rol oynamış olduğu değerlendirilebilir. Bununla birlikte, 15. yüzyıldan itibaren Türk-İslam sosyal ve ekonomik sistemine kazanılmış Türk-İslam sosyal ve ekonomik sistemine bağlı olan direnişçi Bosna-Hersek Müslümanları, Hristiyan bir devletin egemenliği altında sosyal, kültürel ve ekonomik bir gelecek öngörüsüne sahip olmadıkları için zaman zaman aşırı tepkisel davranışlar sergilemişlerdir. Bulgarların ve Rusların yakın tarihlerde Müslümanlara uyguladıkları zulmün yarattığı sosyal-psikolojik baskı, bu direnişin örgütlenmesinde etkin rol oynamıştır. Direnişsiz ve barışçıl bir işgal öngören Avusturya-Macaristan birliklerinin şiddet eylemleri ve güç kullanımı Müslüman halkın çok sayıda can kaybına mal olmuştur.

Avusturya basınının Bosna-Hersek'in işgal hazırlıkları ve işgal dönemine ilişkin Avusturya Dışişlerinin diplomatik yazışmalarını yayınlamaları, Müslüman direnişi ile yaşanan çatışmaların nedenlerini ve sonuçlarını hem Osmanlı Hükümetine hem de Berlin Antlaşması taraflarına ispat olarak gösterme gayreti olarak değerlendirilebilir.

Avusturya gazeteleri tarafından yayınlanan ve Avusturyalı Platnik İskambil fabrikası tarafından imal edilen Tarot Kartlarını süsleyen; Bosna-Hersek Müslümanlarının direniş, çatışma ve nihayetinde Avusturya-Macaristan'ın bir zafer sonlanan sahnelerinin, Avusturya ve Avrupa kamuoyuyla paylaşılması, Avusturya-Macaristan'ın ilk ve son kolonisi Bosna-Hersek'i "askerî ve kültürel fetih hareketi" ve Müslüman halka üzerinde fiili de olsa hâkim güç ve Hami oluşunun birer propaganda aracı olarak kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bosna-Hersek'in fiili de olsa Türk hâkimiyetinden Avusturya hâkimiyetine geçmiş olması siyasal ve tarihsel bakımdan bir üstünlük ve saygınlık olarak görülmüş olduğu değerlendirilebilir.

Avusturya Basınının da bu işgal seferinin bir "Avrupalı Kültür Seferi" olarak yansıtması, Bosna-Hersek Müslümanlarını başta olmak üzere, Balkan Müslümanlarını ve Türkiye'yi hedef gösteren Dr. Klaics örneğinde olduğu gibi, Katolik Kilisesi'nin de Avusturya basını aracılığı ile Türklerin Avrupa kültürüne bir katkı sunmadıkları ve Bosna-Hersek Müslümanlarının da Batı'nın kültüründen yoksun kaldıkları ve bölgenin Hristiyan unsurlarının da Türk-İslam egemenlik sisteminden zarar gördükleri iddiaları ile Hristiyanlık dayanışması yönündeki propagandaları, Balkanlar'da var olan etnik ve dinsel milliyetçiliği zirveye taşıyan etkenler olmuştur.

Avusturya'nın tek Güney Slavları temsilcisi olan Katolik ve Hırvat Milliyetçisi bir politikacı olan, Dr. Klaics gibi etnik ve dini fanatizmin öncüleri tarafından, Bosna-Hersek'in yüzlerce yıldır yerlisi olan Bosna-Hersek Müslümanlarına karşı;

Avusturya Monarşisinin milliyetçi bir siyaset uygulamasını, dinleri ve dilleri nedeniyle vatandaşlıktan çıkarılmalarını telkin etmesi, milliyetçi bir Avusturya politikası güdülmesini telkin etmesi, Bosna-Hersek Müslümanlarının sosyal ve ekonomik refah düzeylerinin Hristiyan unsurlara nazaran çok daha iyi durumda olduklarını iddia ederek, Avusturya Hükümeti'nin tarım ve alt yapı gibi yatırımlar için bütçe ödeneğini engellemeye çalışması, işgale karşı Müslüman direnişini genelleyerek Bosna-Hersek Müslümanlarını hedef gösteren, söylem ve eylemlerinin Müslüman "Fanatizmi"nin şekillenmesinde çok etkili bir faktör olduğu düşünülebilir.

Bununla birlikte, Bosna-Hersek Müslümanı, Mehmet Bey Kapetanoviç'in; Avusturya Hükümetini ve Müslümanları karşı karşıya getirmeye çalışan parlamento söylemlerine, karşı cevaplarında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Hristiyan unsurlar kadar, Bosna-Hersek'in Müslüman unsurlarını da Türk-İslam hâkimiyetinden kurtarıp özgürleştirdiğini ve bu meyanda, Avusturya-Macaristan İmparatoru'na biat ve bağlılık ifadelerini içeren mektubunu, Die Presse gazetesinin yayınlaması da, "İslam Dostu Avusturya-Macaristan" imajıyla, Bosna-Hersek'i özgürleştirdiği ve kontrolü eline aldığına ilişkin, Türk ve Batı kamuoyuna verilmiş siyasi bir mesaj olduğu düşünülebilir. Bu suretle Avusturya Monarşisi, hâkimiyeti altındaki diğer etnik ve dini unsurlara da olumlu bir mesaj vermeye ve Müslüman ahaliye yönelik barışçıl politikası ile Bosna-Hersek'te fiili yönetimini ve nüfuzunu konsolide etmeye çalışmıştır.

Başlı başına bir dini ve siyasi güç olan Katolik Kilisesi kadar Büyük Güçler'in bölgesel ve küresel ölçekte, siyasi ve ekonomik çıkar çatışmaları hem Müslüman unsurlar hem de Hristiyan unsurlar arasındaki radikalliğin ana sebepleri oldukları söylenebilir. Bütün bu olumsuzluklara, rağmen, Bosna-Hersek'i işgal ederek manda yönetimini üstlenen ve bu suretle ilk ve son kolonisine sahip olan Avusturya-Macaristan Hükümetinin Bosna-Hersek'teki barışçıl siyaseti ve Müslüman halkın barışçıl egemen güce saygısı, Balkan Savaşlarını ötelemiş olduğu düşünülebilir. Bu kışkırtıcı yayınlar ve söylemler, 19. ve 20. yüzyıllarda olduğu gibi, 21. yüzyılda da İslamofobi ve Türkofobi olarak etkilerini göstermektedir. İslamofobi ve Türkofobi ve bu kavramlar üzerinden yapılan propaganda ve eylemler günümüzde, devletlerin küresel ölçekteki güvenlik tehdit algılarına ve dolayısıyla iç ve dış politikalarını şekillendirmeye zorlayan bölgesel ve küresel ölçekte faktörlerdir.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

Gazeteler

- Aufhellung des Kaiserbanners auf Dem Kastell von Sarajewo. (1878, 8 September). *Illustriertes Wiener Extrablatt*.
- Aus Bosnien und der Herzegowina. (1878, 13 August). *Tages-Post (Graz)*.
- Aus den Hirtenbriefen des Bischofes Stroßmayer. (1879, 1 Februar). *Epoche*.
- Başlıksız Siyasi Haber-Analiz. (1878, 30 Juli). *Neue Freie Presse-Morgenblatt*.
- Berichte des k. und k. Generalkonsuls in Sarajewo Herrn v. Wassitsch an Se. Exc. Den Herrn Minister des Auswärtigen Grafen J. Andrassy. (1878, 2 September). *Wiener Abendpost-Beilage zur Wiener Zeitung*.
- Berliner Kongress. (1878, 25 Juni). *Laibacher Tagblatt*.
- Boskovska, N. (n.d.). Die österreich-ungarische Verwaltung Bosnien-Herzegowinas im Auftrag des Berliner Kongresses (1878–1908). In *Wangs Administrationen: Legitimierte Fremdverwaltung im historischen Vergleich (17. bis 21. Jahrhundert)*.
- Das Protektorat über die Türkei. (1878, 16 Juli). *Neue Freie Presse-Morgenblatt*.
- Der türkische Krieg gegen Österreich. (1878, 13 August). *Tages-Post (Graz)*.
- Die Bosnisch-herzegowinische Okkupation. (1878, 31 August). *Prager Abendblatt-Beilage zur Prager Zeitung*.
- Das diplomatische Memorial über die Okkupationsfrage. (1878, 5 November). *Epoche*.
- Die Okkupation und die Nationalen Minister Stremahr. (1878, 27 Juli). *Neue Freie Presse-Morgenblatt*.
- Die Okkupation. (1878, 18 August). *Ischler Wochen Blatt*.
- Eine bosnische Deputation vor dem Feldzugsmeister Philippovič. (1878, 25 August). *Illustriertes Wiener Extrablatt*.
- Kapetanović Ljubušak, M.-b. (1839–1902). Poslovice. November 19, 2024, <https://ljubusaci.com/2023/11/05/mehmed-beg-kapetanovic-ljubusak1839-1902-poslovice/>.
- Oesterreichische Delegation-Dr. Klaics. (1879, 12 March). *Epoche*.
- Proklamation an dem Bewohner von Bosnien und Herzegowina. (1878, 30 Juli). *Grazer Volksblatt*.
- Rede des Delegierten Dr. Klaics. (1878, 8 Dezember). *Epoche*.
- Streitschrift eines Bosnischen Beg. (1879, 27 April). *Die Presse*.
- Telegramm von Generalkonsul in Sarajewo v. Wassitsch an den Ministern des Auswärtigen Grafen J. Andrassy. (1878, 15 Juli). *Wiener Abendpost-Beilage zur Wiener Zeitung*.
- The Dragon of Bosnia: Husein Kapetan Gradašćević. (n.d.). August 17, 2024, <https://bosnianhistorycom.wordpress.com/2019/06/21/>; Husein Kapetan Gradašćević: Dreamer of Bosnian Freedom. (n.d.). August 17, 2024, <https://sarajevotimes.com/husein-kapetan-gradascovic-dreamer-of-bosnian-freedom/>.
- Von der Okkupations-Armee-Zur Lage in Ost-Bosnien. (1878, 26 August). *Epoche*.
- Von Sarajewo. (1878, 18 August). *Ischler Wochen Blatt*.
- Willfort, F. (1878, 28 Juli). Die Stunde der Entscheidung für Bosnien. *Wiener Sonn- und Montags-Zeitung*.

Kitap ve Makaleler

- Alp, İ. (1990). *Belge ve fotoğraflarla Bulgar mezâlimi: (1877-1989)*. Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Baykal, B. S. (1988). 100. yıldönümü münasebetiyle Berlin Kongresi hakkında bazı düşünceler. *Belleten*, 52(202), 195 – 208.
- Boskovska, N. (n. d.). Die österreich-ungarische Verwaltung Bosnien-Herzegowinas im Auftrag des Berliner Kongresses (1878–1908). In *Wangs Administrationen: Legitimierte Fremdverwaltung im historischen Vergleich (17. bis 21. Jahrhundert)*.
- Bosna-Hersek ile ilgili arşiv belgeleri (1516-1919). (1992). (Yayınlayan: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı). Ankara.
- Buchmann, B. M. (1999). *Österreich und das Osmanische Reich-Eine bilaterale Geschichte*. WUV-universitärste Verlag.
- Çakmak, Z. (2003). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i işgali ve sonrasında Osmanlı Devleti ile yaptığı antlaşma. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 4.
- Frommelt, F. (Hg.). (2014). Von Fabian Berlin.
- Gölen, Z. (2010). Osmanlı yurdu olan Bosna Hersek'te XIX. yüzyıldaki siyasi olaylar. *Belleten*, 74, 421–476. <https://doi.org/10.37879/belleten.2010>
- İpek, N. (2002). II. Abdülhamid dönemi siyasi olayları: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı. In *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 13). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kamberović, H. (2002). *Gradašćević, Husein Kapetan (1802-1834) Biografija*. Zumbul Yayınevi.
- Klaic, M. (n.d.). *Biografie*. November 19, 2024, <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1131>
- Neumayer, C., & Schmidl, E. A. (2008). *Des Kaisers Bosniaken-Die Bosnisch-herzegowinischen Truppen in der K.U.K Armee-Geschichte und Uniformierung von 1878 bis 1918*. Verlag Militaria.
- Sander, O. (2012). *Siyasi tarih: İlk çağ'dan 1918'e kadar* (23. baskı). İmge Kitabevi.
- Steindorff, L. (1997). Von der Konfession zur Nation: Die Muslime in Bosnien und Herzegowina. In H.-D. Döpmann (Ed.), *Religion und Gesellschaft in Südosteuropa* (pp. 253-270). Verlag Otto Sängner.
- The Dragon of Bosnia: Husein Kapetan Gradašćević. (n.d.). August 17, 2024, <https://bosnianhistorycom.wordpress.com/2019/06/21/> and <https://sarajevotimes.com/husein-kapetan-gradascovic-dreamer-of-bosnian-freedom/>
- Uygur, F. (2020). 93 Harbine giden buhranlı dönemin bazı siyasi olaylarının Fransız Büyükelçilik yazışmalarına yansımaları. *DTCF Dergisi*, 60(2).
- Yetişgin, M., & Başkan, F. (2018). Yeni Pazar Sancağı üzerinde Avusturya-Macaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın hâkimiyet mücadeleleri (1878-1909).

- Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, 118(232).
- Alp, İ. (1990). *Belge ve fotoğraflarla Bulgar mezâlimi: (1877-1989)*. Trakya Üniversitesi Yayınları.
- Baykal, B. S. (1988). 100. yıldönümü münasebetiyle Berlin Kongresi hakkında bazı düşünceler. *Bellekten*, 52, No., 195-208.
- Boskovska, N. (n.d.). Die österreich-ungarische Verwaltung Bosnien-Herzegowinas im Auftrag des Berliner Kongresses (1878–1908). In *Wangs Administrationen: Legitimierte Fremdverwaltung im historischen Vergleich (17. bis 21. Jahrhundert)*.
- Bosna-Hersek ile ilgili arşiv belgeleri (1516-1919). (1992). (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı).
- Buchmann, B. M. (1999). *Österreich und das Osmanische Reich-Eine bilaterale Geschichte*. WUV-universitärer Verlag.
- Çakmak, Z. (2003). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i işgali ve sonrasında Osmanlı Devleti ile yaptığı antlaşma. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, 4.
- Frommelt, F. (Hg.). (2014). *Von Fabian Berlin*.
- Gölen, Z. (2010). Osmanlı yurdu olan Bosna Hersek'te XIX. yüzyıldaki siyasi olaylar. *Bellekten*, 74, 421–476. <https://doi.org/10.37879/bellekten.2010>
- İpek, N. (2002). II. Abdülhamid dönemi siyasi olayları: 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı. In *Türkler Ansiklopedisi* (Cilt 13). Yeni Türkiye Yayınları.
- Kamberović, H. (2002). *Gradašćević, Husein Kapetan (1802-1834) Biografija*. Zumbul Yayınevi.
- Klaic, M. (n.d.). Biografie. November 19, 2024, <https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLexViewview.php?ID=1131>
- Neumayer, C., & Schmidl, E. A. (2008). *Des Kaisers Bosniaken-Die Bosnisch-herzegowinischen Truppen in der K.U.K Armee-Geschichte und Uniformierung von 1878 bis 1918*. Verlag Militaria.
- Sander, O. (2012). *Siyasi tarih: İlk Çağ'dan 1918'e kadar* (23. baskı). İmge Kitabevi.
- Steindorff, L. (1997). Von der Konfession zur Nation: Die Muslime in Bosnien und Herzegowina. In H.-D. Döpmann (Ed.), *Religion und Gesellschaft in Südosteuropa* (ss. 253-271). Verlag Otto Sönger.
- The Dragon of Bosnia: Husein Kapetan Gradašćević. (n.d.). August 17, 2024, <https://bosnianhistorycom.wordpress.com/2019/06/21/> and <https://sarajevotimes.com/husein-kapetan-gradascovic-dreamer-of-bosnian-freedom/>.
- Uygur, F. (2020). 93 Harbine giden buhranlı dönemin bazı siyasi olaylarının Fransız Büyükelçilik yazışmalarına yansımaları. *DTCF Dergisi*, 60(2).
- Yetişgin, M., & Başkan, F. (2018). Yeni Pazar Sancağı üzerinde Avusturya-Macaristan, Sırbistan ve Karadağ'ın hâkimiyet mücadeleleri (1878-1909). *Türk Dünyası Araştırmaları-TDA*, 118(232).

Structured Abstract

Although there was no notable uprising in Bosnia-Herzegovina until 1875, Russian-affiliated groups with Pan-Slavist objectives increased their instigation of Orthodox Christians residing in the area. Croatian nationalist Dr. Miho Klaić, who represents Dalmatia in the Austro-Hungarian Parliament, used Croatianism and Catholicism as instigation. It quickly turned into a political crisis known as the "Balkan Crisis," in which Russia, Britain, and France were all parties. By releasing an edict that eliminated additional levies and introduced innovations in judicial proceedings, the Ottoman Government, on the other hand, attempted to address the issue. Along with Russia, an uprising occurred in Bulgaria in 1876 as a result of the British Gladstone Government's provocations, which maintained that a Muslim state should not rule over Christian elements. Bulgarian gangs massacred Turkish Muslim civilians during the clashes, which lasted until 1877. In the "Treaty of the Three Emperors," which was signed in July 1876, the German and Austro-Hungarian emperors first envisioned Bosnia-Herzegovina's cession to the Austrian Monarchy.

Russia gained extensive rights in Ayastefanos, which led Bismarck to call the Berlin Congress under his auspices during the Ottoman-Russian War of 1877. Among the decisions made at the 1878 Berlin Congress was the Treaty of Berlin, which established the independence of Montenegro, Romania, Serbia, and Bulgaria as principalities. The right to temporarily occupy Bosnia-Herzegovina and New Market, which also had a large Muslim population, was granted under Article 25 of the Berlin Treaty. Bosnia-Herzegovina was situated between Serbia and Montenegro. By controlling Bosnia-Herzegovina and New Market, Austria-Hungary sought to open up to the Mediterranean, keep Serbia and Montenegro apart, and extend its sphere of influence by achieving its aspirations to Thessaloniki. In favour of the Balkan states, this pact reduced the Ottoman Empire's rights in Europe.

An attempt to demonstrate the reasons and effects of the conflicts with the Muslim resistance as evidence to the Ottoman Government and the parties to the Berlin Treaty can be seen in the Austrian press's publication of the Austrian Foreign Office's diplomatic correspondence about the preparations for the occupation of Bosnia-Herzegovina and the occupation period. The Austrian press even condemned the Berlin Congress for denying Austria Bosnia-Herzegovina's property rights, while guaranteeing the independence and property rights of Romania, Montenegro, and Serbia.

Some Bosnian Muslims resisted because of this sensitivity, even in spite of the Treaty of Berlin's rulings, the Ottoman Sultan's approval, and Emperor Franz Josef I's nonviolent pleas. It was occasionally attempted to portray this resistance—which also had social and economic underpinnings—as a fight between Muslims and Christians. Many Muslims lost their lives as a result of this resistance, which turned the negotiated occupation into a military conquest movement with armed close contact interventions. Meanwhile, additional Muslim casualties in Bosnia-Herzegovina were avoided by other compromise Muslims who pledged loyalty to the Ottoman Sultan's approval and the Austrian Emperor Franz Josef's nonviolent plea.

It can also be argued that the broadcast of the scene in which the Muslim delegation of Bosnia-Herzegovina welcomed the Austrian occupation army and swore loyalty to the Austrian Emperor's de facto sovereignty and right to rule was a form of nonviolent propaganda intended to strengthen Austria's medium- and long-term presence in Bosnia-Herzegovina. Austria-Hungary's display of force against the Turkish-Islamic presence in the area is symbolized by the images of the invasion, the forceful neutralization of the Muslim resistance, the raising of the Austro-Hungarian flag at the Sarajevo Castle, their publication in newspapers, and their use as materials to decorate Tarot cards.

By completing its annexation of Bosnia-Herzegovina in October 1878 and signing a protocol with the Ottoman Empire in April 1879, Austria-Hungary, which was already a multicultural monarchy, also gained a sizable Muslim population. Dr. Klaić, the sole South Slavic representative in the Austrian Imperial Parliament, persisted in inciting the imperial parliament against the Bosnian-Herzegovina Muslims in opposition to the actions taken by the Austro-Hungarian government to address the social and economic structural issues facing the Muslim population. Muslim "fanaticism" was greatly influenced by the Austrian press's portrayal of this invading effort as a "European Cultural Expedition" and Dr. Klaić's targeting of Bosnian-Herzegovina's Muslims, particularly those in the Balkans and Turkey.

Mehmed Bey Kapetanović's letter, which was published by the newspaper *Die Presse*, is the first manifesto of the Bosnian Muslims. It criticizes Dr. Klaić's parliamentary speeches, which attempted to incite conflict and separatism between the Bosnian Muslims and the Austrian government as well as other ethnic and religious elements. It can be argued that the Austrian newspaper *Die Presse*'s publication of this letter, in which the Austrian Finance Minister affirms the Austrian Finance Minister's structural works regarding Bosnia-Herzegovina and reiterates loyalty to the Austrian Emperor, conveys a political message to the Turkish and Western public that Austria liberated and took control of Bosnia-Herzegovina under the guise of "Islam-Friendly Austria-Hungary." The letter also states that the Austro-Hungarian Empire freed the Muslim and Christian elements of Bosnia-Herzegovina from Turkish domination. Furthermore, it demonstrates Austria's disregard for Slavic provocations in the area and her attempt to establish a peaceful Muslim policy in order to strengthen its position in its first colony.

The Balkan Wars were delayed by the Austro-Hungarian government's benign policies in Bosnia-Herzegovina and the Muslim populace's respect for the peaceful sovereign state. The Ottoman Empire and Austria-Hungary showed unity against the shared Pan-Slavist danger as a result of the Austro-Ottoman protocol signed in 1879 and the work on the existence and rights of the Muslims in Bosnia-Herzegovina. This led to a rapprochement for a medium- and long-term partnership.

By creating fictitious divisions on the basis of race and religion, such as Muslim-Christian, Turkish-Slavic, and Turkish-Muslim animosity in the Bosnia-Herzegovina issue, the Western Great Powers have attempted to eliminate the Ottoman Empire's influence in Eastern Europe. These effects of Islamophobia and Turcophobia have also been seen in the twenty-first century.